

z dnia 29 grudnia 2011 roku

**w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów
na lata 2012-2015”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591; z 2002 r., Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 214 poz.1806, Nr 153 poz.1271; z 2003 r. Nr 80, poz.717, Nr 162, poz. 1568; z 2004 r. Nr 102, poz. 1055, Nr 116, poz. 1203, Nr 167 poz.1759; z 2005r. Nr 172, poz.1441, Nr 175, poz. 1457; z 2006r. Nr 17, poz. 128, Nr 181, poz. 1337; z 2007 r. Nr 48 poz.327, Nr 138 poz. 974, Nr 173 poz. 1218; z 2008 r. Nr 180, poz. 1111, Nr 223, poz. 1458; z 2009 r. Nr 52, poz. 420, Nr 157, poz. 1241; z 2010 r. Nr 28, poz. 142, Nr 28, poz. 146, Nr 106, poz. 675, Nr 40, poz. 230; z 2011r. Nr 117, poz. 679, Nr 134, poz. 777, Nr 21, poz. 113, Nr 217, poz. 1281) oraz art. 4, art.21 oraz art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568; z 2004 r. Nr 96, poz. 959, Nr 238, poz. 2390; z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Nr 126, poz. 875; z 2007 r. Nr 192, poz. 1394; z 2009 r. Nr 31, poz. 206, Nr 97, poz. 804; z 2010 r. Nr 75, poz. 474, Nr 130, poz. 871) Rada Miejska w Sulejowie uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów na lata 2012-2015” w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Sulejowa.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia.

Nie budi zastrzeżeń pod
względem formalno-prawnym

RADCA PRAWNY

Barbara Balcerzyk-Bojarczuk

Przewodniczący Rady Miejskiej
w Sulejowie

Przemysław Majchrowski

Załącznik do Uchwały Nr XIII /108 /2011
RADY MIEJSKIEJ W SULEJOWIE
z dnia 29 grudnia 2011 roku

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów na lata 2012-2015

Podklasztorze - wieża bramna - zespół klasztorny O.O. Cystersów XV/XVI w.

Podklasztorze - brama wejściowa

Podklasztorze - zespół klasztorny O.O. Cystersów

Podklasztorze - kościół klasztorny - wnętrze

Podklasztorze - obwód warowny - zespół klasztorny O.O. Cystersów

SPIS TREŚCI:

– CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SULEJÓW	str. 4
– PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SULEJÓW	str. 4
– ASPEKTY PRAWNE I PROGRAMOWE	str. 5
– Uwarunkowania prawne	str. 5
– Uwarunkowania programowe	str. 7
• Krajowe	str. 7
• Wojewódzkie	str. 8
• Lokalne	str. 9
– Rys historyczny	str. 9
– Diagnoza stanu dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów	str. 14
– EWIDENCJA ZABYTKÓW	str. 15
– Najcenniejszym elementem dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów jest Opactwo Cystersów w Sulejowie - Podkasztorz.....	str. 25
– Wykaz obiektów zamieszczony w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Sulejów – tabela	str. 29
– Wykaz stanowisk archeologicznych zamieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Sulejów – tabela	str. 34
– Dziedzictwo kultury niematerialnej	str. 39
– Bilans walorów dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów	str. 41
– Założenia programu opieki nad zabytkami dla gminy Sulejów	str. 43
– Najważniejsze aspekty ochrony wartości kulturowych gminy Sulejów	str. 44
– CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA	str. 46
– WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU	str. 79
– MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SULEJÓW	str. 80

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SULEJÓW

Głównym założeniem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów na lata 2012-2015 jest świadome kształtowanie dziedzictwa kulturowego i eksponowanie jego zasobów, co przyczyni się do upowszechniania kultury, zacieśniania więzi lokalnych, podtrzymywania tradycji regionalnych i podniesienia atrakcyjności turystycznej podregionu.

Zgodnie z zapisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), Burmistrz został zobligowany do założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sulejów i sporządzania na okres 4 lat Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów.

Zakładanym efektem wdrażania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów będzie poprawa stanu obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, podniesienie ich rangi oraz kształtowanie produktów regionalnych i wzmocnienie tradycji etnograficznych, co wpłynie na aktywizację mieszkańców w działaniach na rzecz zachowania regionalnego dziedzictwa.

Narzędziem zmierzającym do osiągnięcia założonych efektów jest ustalenie możliwości pozyskiwania środków finansowych na działania związane z zachowaniem materialnego i niematerialnego dziedzictwa Gminy Sulejów.

PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SULEJÓW

Zgodnie z artykułem at. 21. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami) Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Sulejów jest podstawą do Sporządzania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów.

Artykuł 87 ust 1 w/w ustawy obliuguje Burmistrza do obowiązku sporządzania na okres 4 lat Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Ustawa określa, że Gminny Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w myśl art. 87 ust. 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów jest ogłaszany w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym, zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w ustawy.

Jednocześnie w/w ustawa w art. 87 ust 5 precyzuje, iż z realizacji Gminnego Programu Burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy i przekazuje Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

ASPEKTY PRAWNE I PROGRAMOWE

Uwarunkowania prawne

Narzędziami służącymi sprawowaniu opieki nad obiektami i obszarami zabytkowymi są akty prawa ogólnostanowowe, Unii Europejskiej i krajowe.

Dokumentami ogólnostanowowymi są konwencje opracowane pod egidą ONZ (UNESCO). Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, która

została ustanowiona w 1972 r. w Paryżu, umożliwiła wyróżnienie obszarów i obiektów mających „najwyższą powszechną wartość” poprzez wpisanie na „Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO”.

Unia Europejska reguluje kwestie związane z ochroną dziedzictwa kulturowego w Traktacie z Maastricht z 2 lutego 1992 r., Rozporządzeniu Rady EWG z dnia 9 grudnia 1992 w sprawie wywozu dóbr kultury, Dyrektywie Rady EWG z dnia 15 marca 1993 w sprawie zwrotów przedmiotów kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z obszaru państwa członkowskiego oraz w Programie Kultura 2000.

Zapisy odnoszące się do ochrony zabytków w Polsce zamieszczono w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, w której zgodnie z artykułem 5 ochrona zabytków należy do konstytucyjnych obowiązków państwa.

Głównym atutem prawnym, regulującym zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym, jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), która uwzględnia podział na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

Zgodnie z art. 4 ochrona zabytków jest sprawowana przez organy administracji publicznej, które są odpowiedzialne za kontrolowanie zabytków oraz prawne i finansowe działania prowadzące do zachowania ich w dobrym stanie.

Art. 5 w/w ustawy określa, że opiekę nad zabytkiem sprasowują właściciele lub posiadacze zabytków, którzy zostali zobligowani do dbałości o obiekty i obszary zabytkowe poprzez ich właściwe wykorzystywanie, remontowanie i udostępnianie.

W świetle art. 6 ochronie i opiece podlegają:

- zabytki nieruchome będące m. in. krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi i ruralistycznymi obiektami i obszarami zabytkowymi,
- zabytki ruchome będące, np. dziełami sztuki i pamiątkami historycznymi,
- zabytki archeologiczne.

Ustawa w art. 7 określiła cztery prawne formy ochrony zabytków, którymi są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Do kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej należy obejmowanie ochroną prawną w drodze rozporządzenia najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych poprzez uznanie ich za pomnik historii.

Zadania administracji rządowej w zakresie zachowania dziedzictwa polegają na obejmowaniu ochroną zabytków poprzez wpis do rejestru zabytków na mocy decyzji WKZ, prowadzeniu wojewódzkiej ewidencji zabytków, uzgodnieniu i opiniowaniu dokumentów planistycznych i inwestycyjnych oraz sprawowaniu kontroli nad nimi.

Samorządy lokalne ochronę zabytków podejmują poprzez możliwość tworzenia parków kulturowych na mocy uchwały Rady Gminy oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Do obowiązków samorządów lokalnych należy również prowadzenie gminnej ewidencji zabytków i opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami.

Uwarunkowania programowe

- **Krajowe**

Zgodnie z art. 86 ust.1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. głównym opracowaniem wskazującym system ochrony dziedzictwa kulturowego Państwa winien być sporządzony przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Od kilku lat funkcjonują tezy do krajowego programu, które wskazują m. in. na potrzeby powiązań zasobów dziedzictwa kulturowego z walorami środowiska przyrodniczego, promowania wartości materialnych i niematerialnych, podnoszenia rangi zabytków oraz wzmocnienia roli zabytków w branży turystycznej. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem Krajowego Programu Ochrony Zabytków.

Kolejnym strategicznym dokumentem o charakterze krajowym jest Narodowa Strategia Rozwoju Kultury, której elementem jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wskazuje on politykę Państwa określoną do 2013 roku w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego. Instrumentami wdrażania strategii są programy operacyjne, stanowiące podstawę finansowania działań w zakresie dziedzictwa kulturowego z budżetu Państwa, rozdysponowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zarówno Programy, jak i ich zakresy, ulegają zmianie w poszczególnych latach. Dotychczas najważniejszym z nich jest ogłaszany corocznie Program Operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe”, posiadający wyróżnione priorytety i działania. Program ten umożliwia pozyskiwanie środków finansowych na przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych oraz rewaloryzacyjnych obiektów i obszarów zabytko-

wych, rozwój ośrodków muzealnych, kultywowanie tradycji ludowych, czy ochronę zabytków archeologicznych.

- **Wojewódzkie**

Dokumentem strategicznym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie wojewódzkim jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2008-2011.

W programie tym wartości kulturowe gminy Sulejów zostały w znacznym stopniu dostrzeżone i traktowane jako znaczące dla terenu województwa. Zgodnie z zapisami WPOnZ dziedzictwo kulturowe gminy Sulejów posiada walory ponadlokalne stanowiąc strategiczne znaczenie w kształtowaniu systemu ochrony dziedzictwa kulturowego województwa. W zapisach WPOnZ uwzględniono potrzeby rewaloryzacji historycznej struktury Sulejowa.

Należy podkreślić iż zamieszczenie zadania w Wojewódzkim Programie jest uwzględniane w ocenie projektów kandydujących do uzyskania środków finansowych w zakresie rewitalizacji i rewaloryzacji z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego.

W omawianym programie zawarto również propozycję podwyższenia rangi zabytków gminy Sulejów poprzez możliwość kandydowania do uzyskania wyższych form ochrony zabytków w formie pomnika historii i parku kulturowego. Obiekty z terenu gminy Sulejów uznano również jako reprezentatywne.

Kolejnym prestiżowym dokumentem samorządu województwa łódzkiego jest Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020 przyjęta przez Sejmik Województwa Łódzkiego w styczniu 2006 roku, jednak ze względu na nowelizację zapisów ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa oraz ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju wymaga ona aktualizacji. Dlatego też podjęto pracę nad opracowaniem nowego dokumentu.

Planowana wizja rozwoju województwa łódzkiego uwzględnia kreowanie różnorodności kulturowej oraz umocnienie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu. Wspierane oraz inicjowane mają być działania w zakresie kreowania folkloru i produktów regionalnych.

Opracowywana strategia mocno podkreśla konieczność wspólnych działań większych grup partnerskich mających szansę pozyskiwania funduszy w ramach realizacji zintegrowanych projektów rewaloryzacyjnych dużych obszarów zabytkowych. Wśród historycznych układów

przestrzennych, wskazanych w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego do rewitalizacji, znajduje się układ historyczny Sulejowa

- **Lokalne**

Dokumentami odnoszącymi się do zagadnień dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym są: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulejów, obowiązujące Miejscowe Plany zagospodarowania przestrzennego, Lokalny Program rewitalizacji miasta Sulejów, Strategia rozwoju turystyki i kultury w gminie Sulejów, Strategia promocji gminy Sulejów, Strategia rozwoju powiatu piotrkowskiego, Strategia rozwoju gminy Sulejów, Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Sulejów i Program ochrony środowiska dla gminy Sulejów.

Rys historyczny

„Sulejów był prastarą osadą położoną przy przeprawie przez Pilicę. Pierwsza wzmianka historyczna pochodzi z 1145 roku, kiedy to Książę Mieszko III nadaje w Gnieźnie klasztorowi w Trzemesznie cła w Przedborzu i w Sulejowie (Kodeks Dyplomatyczny Wielkopolski Nr 11). Z nadania tego możemy wnioskować, że już w I połowie XII stulecia istniała w Sulejowie komora celna, w której pobierano cło wodne.

Historia miasta jest związana z historią klasztoru Cystersów. Jak podają Długosz i Paprocki, terytorium klasztoru sulejowskiego należało do niejakiego „comesa” Raclawa ze Skarbków piszących się z Góry. Gdy ów Raclaw umarł bezpotomnie miał zapisać swoje posiadłości na kościół (czyli „Chrystusa”).

Zespół klasztorny Opactwa Ojców Opatów Cystersów w Sulejowie – Podklasztorze

Sulejów został nadany Cystersom w 1176 roku przez księcia Kazimierza Sprawiedliwego. Nadanie to zostało potwierdzone w 1242 roku przez Konrada Mazowieckiego, w 1279 roku przez Leszka Czarnego i w 1308 roku przez Władysława Łokietka.

Jednocześnie z aktem nadania uposażył zakon ze swej dziesięciny arcybiskup gnieźnieński Piotr Srzeniawita.

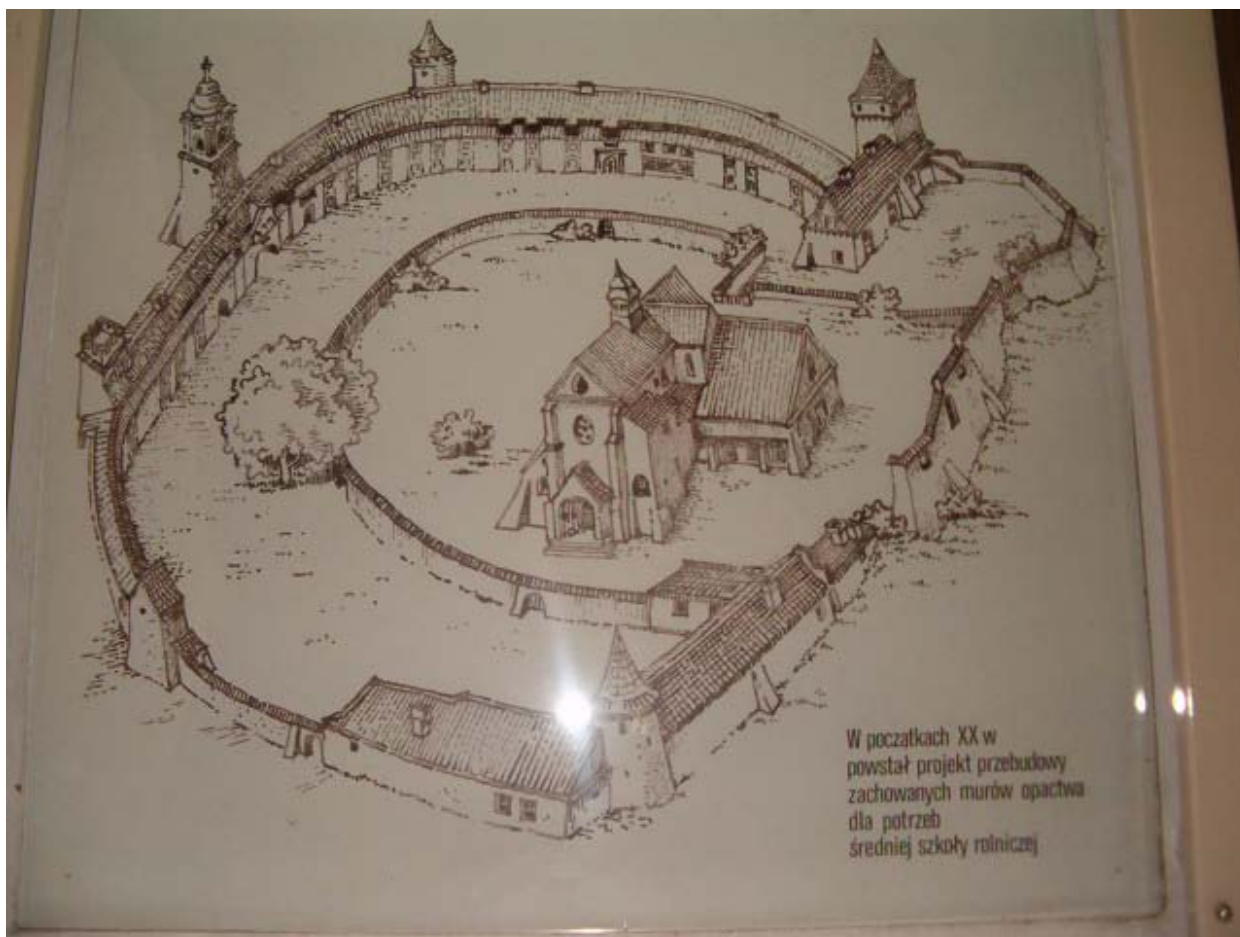
Cystersi uzyskali dla swojej osady prawo magdeburskie, które uwolniło ludność od prawa krajowego. Jednak mnisi chcąc odsunąć się od gwaru miejskiego przenieśli się w dół rzeki za zakręt na prawy brzeg, aby tam wybudować klasztor i kościół. Już w 1232 roku został poświęcony kościół klasztorny pod wezwaniem św. Trójcy. Poświęcenia dokonał Falkon czyli Pełka herbu Lis, arcybiskup gnieźnieński.

Cystersom Sulejów zawdzięcza uzyskanie praw miejskich między latami 1279-1292.

Po II rozbiore Polski miasteczko przeszło pod panowanie pruskie, zaś klasztor pod panowanie austriackie.

Zespół klasztorny Opactwa Ojców Opatów Cystersów w Sulejowie – Podklasztorze

Historyczny zarys zespołu klasztornego Ojców Opatów Cystersów w Sulejowie - Podklasztorze

Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 roku Sulejów włączono w skład dóbr rządowych Koło, które łączyły się z dobrami Łęczno. Klasztor zwany potocznie przez mieszkańców „zamkiem” znalazł się w powiecie opoczyńskim we wsi zwanej Podklasztor Sulejowski, a później „Podklasztorze” (fragment pracy magisterskiej Mariusza Stobieckiego).

Wybuch pożaru w 1847 roku zniszczył budynki klasztorne, pogłębiając kryzys opactwa, powodując popadanie w ruinę. Pod koniec wieku XIX rząd sprzedał prywatnemu właścicielowi część zachowanego klasztoru, który w tych budynkach założył browar. Kolejne lata nie przyniosły poprawy sytuacji i zabudowania klasztorne do lat siedemdziesiątych XX wieku pozostawały w rękach prywatnych ulegając dewastacji. W 1973 r. Skarb Państwa wykupił część obiektu rozpoczynając długotrwały proces rewaloryzacji zabytkowego klasztoru, przeprowadzony przez Biuro „Miastoprojekt”. Obecnie w opactwie mieści się centrum konferencyjne, restauracja, sauna, basen i muzeum.

Do dnia dzisiejszego w obrębie opactwa zachowały się romańsko-gotyckie, renesansowe i barokowe budowle, które świadczą o znaczeniu nadpilickiego założenia klasztornej fundacji cysterskiej. Opactwo cystersów jest w regionie piotrkowskim zabytkiem najwyższej rangi, o dużym znaczeniu europejskim, gdyż należy do najlepiej zachowanych obronnych założeń cysterskich na

Starym Kontynencie. Zespół klasztorny O.O. Cystersów jest wpisany do rejestru zabytków. Zabudowania opactwa reprezentują różne style architektoniczne począwszy od późnoromańskiego kościoła i wschodniego skrzydła klasztoru z pierwszej połowy XIII w., przez elementy zespołu z XV-XVII w.

Podklasztorze to jedno z pierwszych miejsc w Polsce, w którym pojawił się gotyk, gdyż cystersi byli pionierami tego stylu. Zabudowania zespołu klasztorowego tworzą obszerny, nieregularny wielobok.

W przeszłości opactwo miało późnogotyckie obwarowania z wieżami i basztami założone na przełomie XV i XVI w., a następnie rozbudowywane do XVIII w. Do czasów współczesnych zachował się kościół oraz część zabudowań klasztornych. Najstarszą budowlą jest kościół p.w. św. Tomasza Kantauryjskiego w stylu późnoromańskim, konsekrowany w 1232 r. Do budowy świątyni wykorzystano lokalne surowce: szarobrunatny ciosany piaskowiec szydłowiecki wiązany zaprawą wapienną. Orientowany, trójnawowy, bazylikowy kościół jest połączony z zachowanymi elementami dawnego kompleksu klasztorowego. Warowny charakter opactwa podkreślają nie tylko mury obronne otaczające zespół cysterski, ale także mury klasztorne, w których małe otwory okienne używane były jako strzelnice.

Kościół p.w. św. Tomasza Kantauryjskiego

Walory kulturowe Sulejowa pozostają w cieniu monumentalnego opactwa. Choć poza klasztorem cystersów w Sulejowie ochroną konserwatorską objęty jest także zespół neogotyckiego kościoła p.w. św. Floriana. Ponadto w okolicach Sulejowa znajdują się obiekty świadczące o powiązaniach historii osady z budową geologiczną obszaru. Wszakże to zasoby wapieni, margli, skał krzemionkowych i wapienno – krzemionkowych zdecydowały o powstaniu w okresie średniowiecza kamieniołomów wapienia, a następnie w XIX stuleciu pieców do wypalania wapna. Do dnia dzisiejszego przetrwały piece „Wiktor” i „Jan”, które wraz ze śladami po dawnej eksploatacji surowców skalnych kształtują krajobraz kulturowy. Ze względu na zły stan techniczny piece te nie zostały zakwalifikowane do Gminnej Ewidencji Zabytków.

Piec „Wiktor”

Piec „Jan”

Opactwo Cystersów w Sulejowie jest ważnym walorem kultury materialnej i niematerialnej, stanowiąc historyczny dowód zwyczajów i kultury gospodarczej oraz tendencji budowlanych zakonników przybyłych z Morimond. Klasztor w Sulejowie Podklasztorzu jest dowodem, że Cystersi zakładali swoje opactwa na terenach podmokłych i zalesionych, oddalone od ośrodków osadniczych. Architektura cysterska była funkcjonalna i prosta w swoich założeniach. Opactwo stanowiło zamknięty zespół architektoniczny, otoczony murami, wewnątrz którego poza kościołem i klasztorem znajdowały się budynki gospodarcze takie jak młyn, obory, kuźnie, stodoły,

warsztaty rzemieślnicze, wytwórnia wina oraz cmentarz i ogrody. Bogate klasztory posiadały w odległych wsiach folwarki, które były dodatkowym źródłem dochodów.

Współcześnie w celu upowszechnienia kultury cysterskiej stworzono program zainicjowany przez Radę Europy, który powszechnie znany jest pod nazwą „Szlak Cystersów”, łączący założenia cysterskie Europy, w tym także Polski. Sulejów znajduje się na Szlaku Cysterskim i jest również jedną z miejscowości Piastowskiej Drogi Romańskiej. W przeszłości był ważnym miastem położonym na szlakach handlowych. Współcześnie funkcjonuje jako istotny element szlaku turystycznego, będącego sposobem do poznania długiej historii i tradycji Sulejowa i okolic.

Diagnoza stanu dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów

Gmina Sulejów jest gminą miejsko-wiejską leżącą w centralnej i wschodniej części powiatu piotrkowskiego ziemskiego. Zajmuje powierzchnię 189 km² i liczy ponad 16 tys. mieszkańców. Sam Sulejów obejmuje obszar 26 km² i liczy ponad 6 tys. mieszkańców. Oprócz Sulejowa w skład gminy wchodzi 33 miejscowości skupione w 25 sołectwach.

Stolicą gminy jest urokliwe niewielkie miasteczko Sulejów, położone nad rzeką Pilicą i Zbiornikiem Sulejowskim.

Od miasta Sulejowa pochodzi nazwa obejmującego obszar gminy Sulejowskiego Parku Krajobrazowego utworzonego w 1994 roku. Sulejowski Park Krajobrazowy obejmuje dolinę środkową, część doliny Pilicy wraz ze Zbiornikiem Sulejowskim stanowiącym funkcję przeciwpowodziową, energetyczną, rekreacyjną oraz zaopatrzeniową dla Łodzi w wodę. W obrębie granicy gminy znajduje się około 15 kilometrów linii brzegowej Zbiornika Sulejowskiego.

Gmina Sulejów jest obszarem bardzo atrakcyjnym turystycznie z uwagi na wysokie walory przyrodnicze i kulturowe. Najcenniejszym obszarem zabytkowym gminy i jednocześnie cennym atutem województwa łódzkiego jest ufundowany w XII wieku zespół klasztorny Opactwa Ojców Opatów Cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu. Najcenniejszym obiektem tego zespołu jest romański kościół z zachowanymi pięknymi portalami, polichromiami i wykutymi w kamieniu detalami.

Z pierwotnego założenia klasztornego pozostał kapitularz i mury zakrystii. Rangę założenia podnosi unikatowy w skali europejskiej obwód warowny z basztami i wieżami bramnym pochodzący z XV – XVI wieku. Atrakcją dla turystów stanowi znajdujące się na terenie zespołu Opactwa Muzeum z ekspozycjami odnalezionymi na terenie opactwa takimi jak: sprzęty liturgiczne, obrazy, detale rzeźbiarskie i architektoniczne.

Na uwagę w gminie zasługuje również Zespół klasztorny O.O. Norbertanów w Witowie. Do zespołu należy kościół św. Małgorzaty i pozostałości klasztoru. Budynek klasztorny był wielokrotnie przebudowywany. Około 1860 r. część budynków klasztornych została wyburzona z powodu zniszczeń dokonanych przez Rosjan. Do dzisiaj zachowało się tylko jedno skrzydło, w którym znajduje się plebania parafii w Witowie.

EWIDENCJA ZABYTKÓW

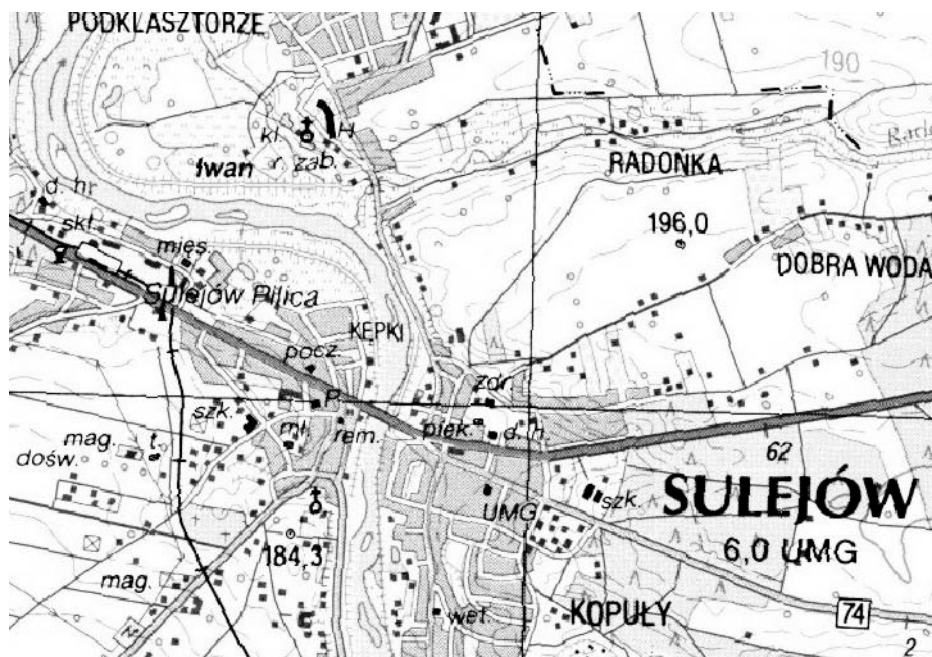
W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sulejów zamieszczono 85 obiekty i obszary zabytkowe oraz 121 stanowisk archeologicznych. Zamieszczenie zabytków w Gminnej Ewidencji daje podstawę prawną do ich ochrony we wszystkich dokumentach planistycznych.

Ewidencją objęto 8 układów przestrzennych, w tym jeden urbanistyczny – Sulejowa i 7 ruralistycznych – następujących wsi: Barkowice Mokre, Biała, Łęczno, Poniatów, Przyglów, Winduga i Witów. Wśród układów wiejskich przeważają rzędowe układy rozplanowania, występujące w Białej, Łęcznie i Witowie. Ulicowy charakter rozplanowania zachował się Barkowicach Mokrych, natomiast Winduga reprezentuje przysiółek, a Przyglów owalnicę. Najbardziej złożony charakter ukształtowania zabudowy posiada Poniatów.

Sulejów

Osada w tym miejscu rozwinęła się w drugiej połowie XII wieku przy opactwie Cystersów ufundowanym przez Kazimierza Sprawiedliwego. Nadanie praw miasta Sulejowa nastąpiło w drugiej połowie XIII wieku, co Władysław Łokietek potwierdził w 1308 r.

Miasto jako osada handlowa rozwijało się w oparciu o szlaki wiodące z Wielkopolski i Śląska w kierunku Rusi. Wskutek zniszczeń w czasie wojen szwedzkich nastąpiło podupadanie miasta, co spowodowało utratę praw miejskich w 1870 roku na blisko 60 lat.

Układ miejski Sulejowa z historycznym rynkiem w kształcie owalnicy

Ponowne uzyskanie praw miasta nastąpiło dopiero w 1927 roku. Kolejny okres zniszczeń spowodowało bombardowanie niemieckie we wrześniu 1939 roku, podczas którego zginęło ok. 500 jego mieszkańców.

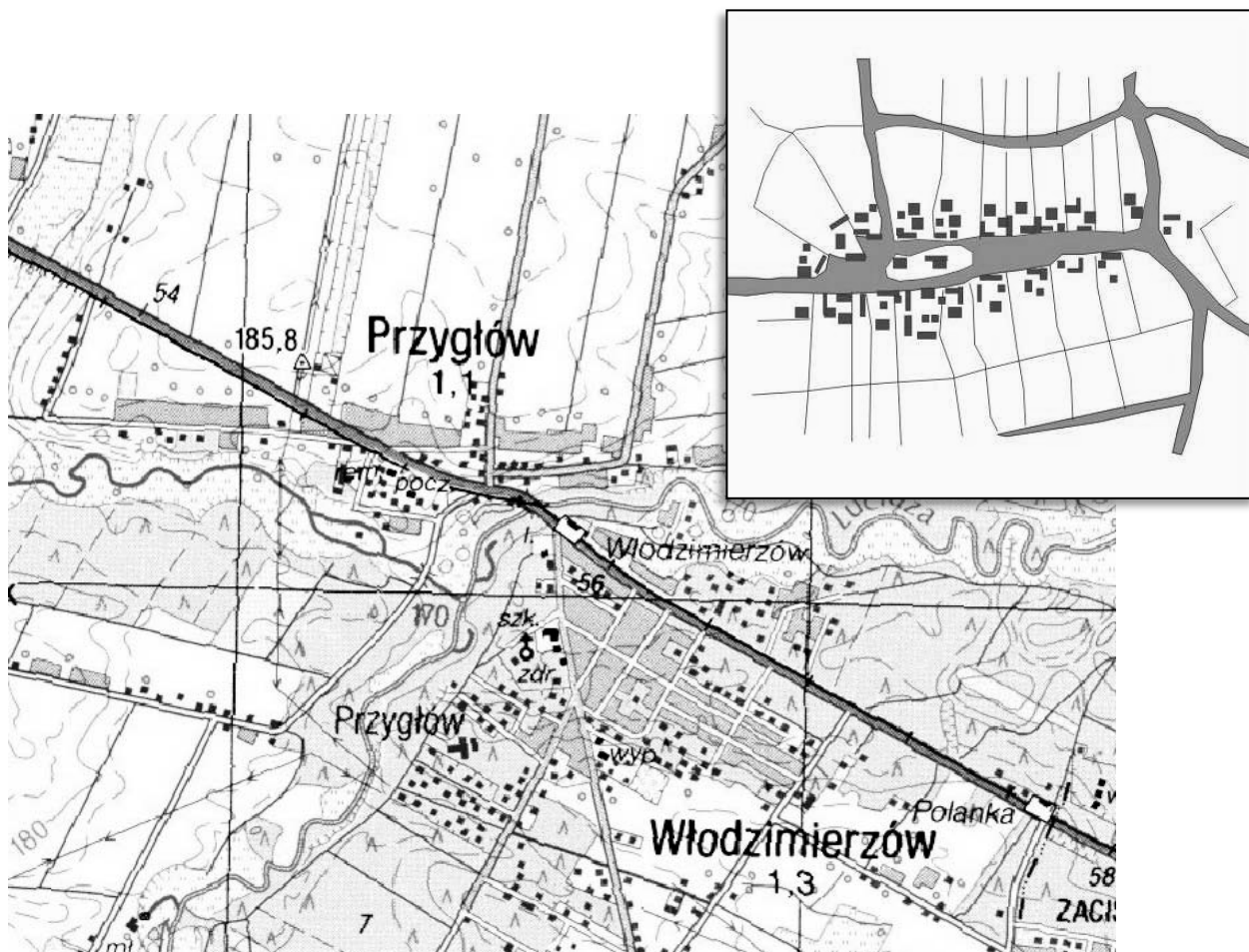
Obecnie Sulejów wymaga przeprowadzenia kompleksowych prac rewaloryzacyjnych w obrębie układu przestrzennego oraz odnowy zabytkowych obiektów.

Miejski układ przestrzenny Sulejowa

Przyglów

Bezpośrednio z Sulejowem sąsiadują Przyglów, wieś notowana już w średniowieczu. Obecnie jest to duży, znany ośrodek letniskowy położony nad rzeką Luciążą, uchodzącą niegdyś do Pilicy, a dziś bezpośrednio do Zbiornika Sulejowskiego. Nad brzegami Luciąży występują liczne kompleksy leśne, wśród których wznoszą się ośrodki wczasowe oraz liczne działki rekreacyjne z charakterystycznym, najczęściej drewnianym, budownictwem letniskowym. Wieś ta jest miejscem urodzenia znanej pisarki Seweryny Szmaglewskiej. Ochronie konserwatorskiej poddano owalny charakter ukształtowania zabudowy.

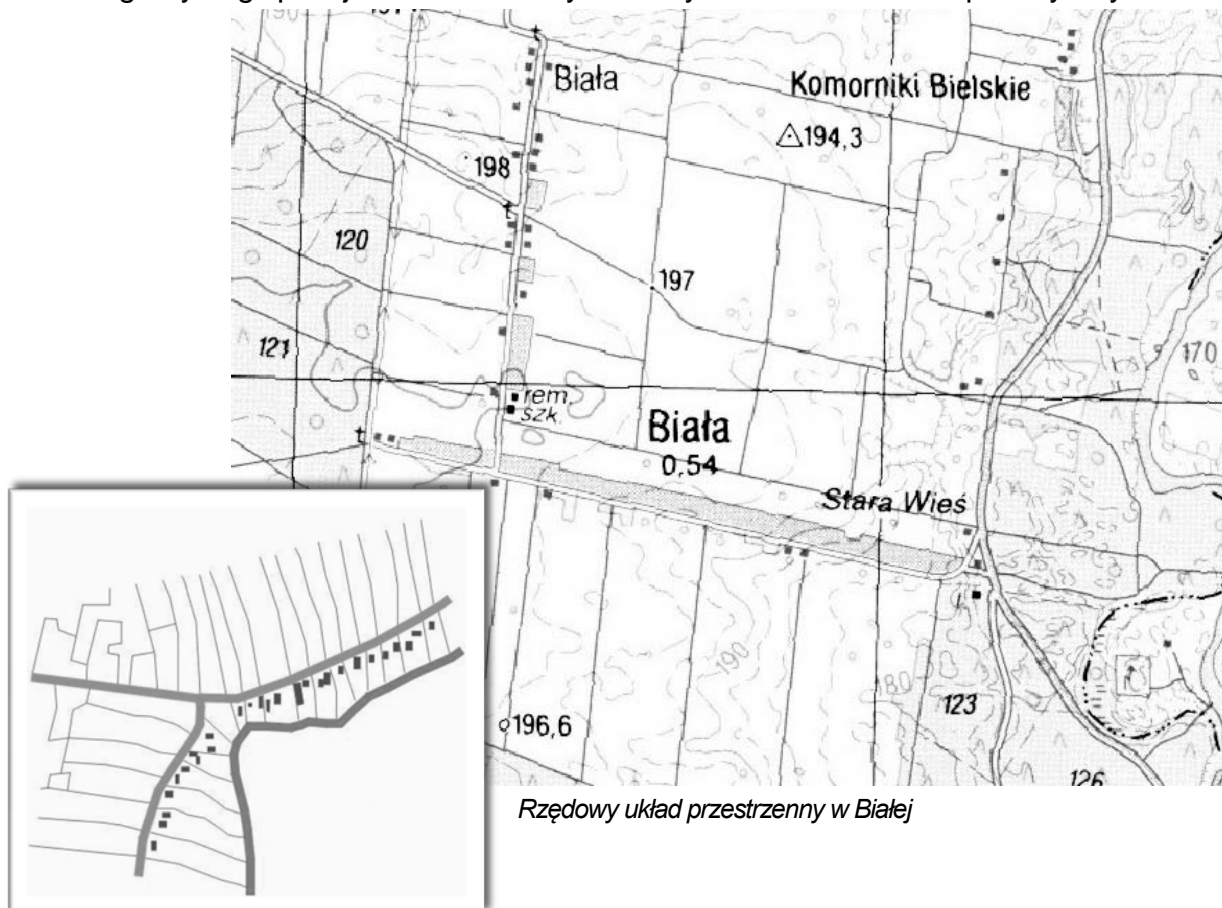
Schemat typowej owalnicy i owalny układ przestrzenny w Przyglowie

Zabudowa w miejscowości Przyglów

Biała

Układ ruralistyczny Białej pozostawił rzędowy charakter kształtowania zabudowy. Domy skupione są po jednej stronie drogi, druga zaś pozostaje wolna od zainwestowania. Jednakże z uwagi na postępujące procesy urbanizacji, pozostawienie takiego kształtu rozplanowania układu przestrzennego wymaga podejmowania ochrony we wszystkich dokumentach planistycznych.

Rzędowy układ przestrzenny w Białej

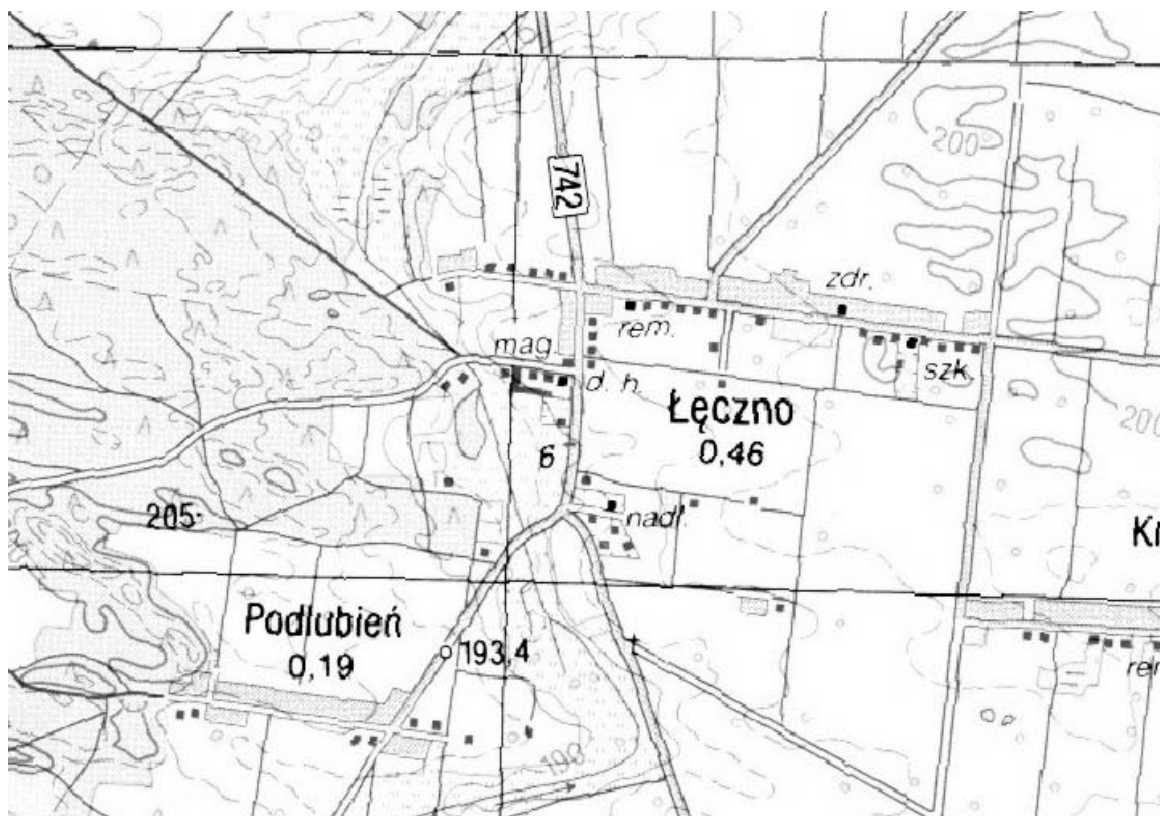

Rzędowy układ przestrzenny w Białej

Łęczno

Wieś Łęczno w XII wieku należała do dóbr klasztoru cystersów w Sulejowie. W XIV stuleciu wieś przeszła w ręce klasztoru Norbertanów w pobliskim Witowie.

Obecnie zachował się rzędowy układ przestrzenny wsi.

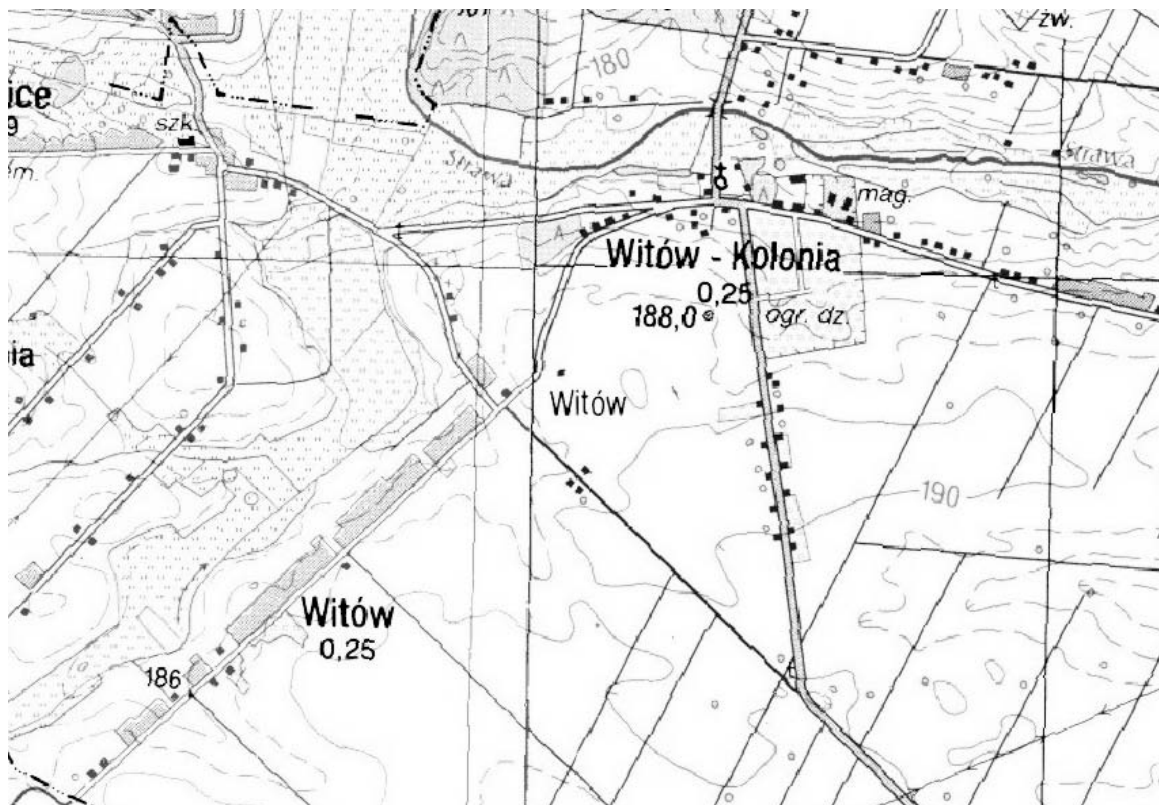
Rzędowy układ przestrzenny w Łęcznie

Rzędowy układ przestrzenny w Łęcznie

Witów

Zabudowa Witowa skupiona jest po jednej stronie drogi. Reprezentuje zatem rzędowy charakter. W Witowie znajduje się XII wieczne dawne opactwo Norbertanów. Klasztor aż do początku XIX stulecia był poważnym konkurentem Cystersów w pobliskim Sulejowie. XIII wieczny kościół obecnie pełni funkcje parafialną.

Rzędowy układ przestrzenny Witowa

Dziś kościół zyskał nieco inny wygląd na skutek przebudowy i podwyższenia wież. Dawny klasztor pełni obecnie funkcję przykościelnej plebanii.

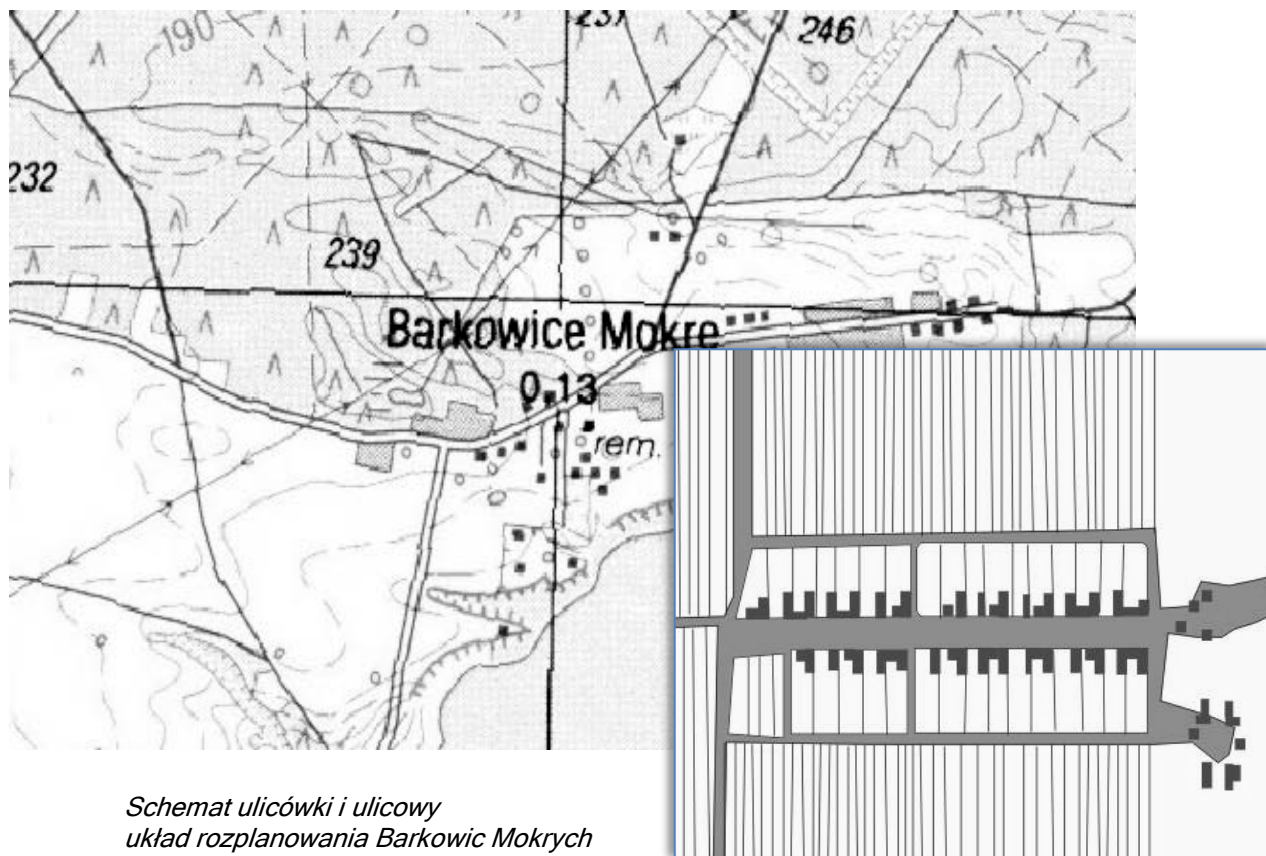
Nieopodal założenia klasztorowego znajduje się kapliczka z figurą Jana Nepomucena. Ciekawym obiektem w miejscowości jest również drewniany, niegdyś parafialny, a dziś cmentarny kościół z 1835 r. We wnętrzu świątyni zachowały się ciekawe obrazy i rzeźby, w tym ołtarz mający charakter tryptyku. Przy drodze na cmentarz stoi figura z 1651 roku wzniesiona na pamiątkę zwycięstwa wojsk polskich pod Beresteczkiem.

Rzędowy układ przestrzenny Witowa.

Barkowice Mokre

Barkowice swój rozkwit zawdzięczały dostarczaniu miodu do klasztoru cystersów na Podklasztorzu.

Schemat ulicówki i ulicowy układ rozplanowania Barkowic Mokrych

Badania archeologiczne przeprowadzone na terenie wsi przyniosły ciekawe odkrycia z pierwszego okresu osadnictwa. Potwierdzono istnienie osady obronnej pochodzącej z okresu późnego paleolitu.

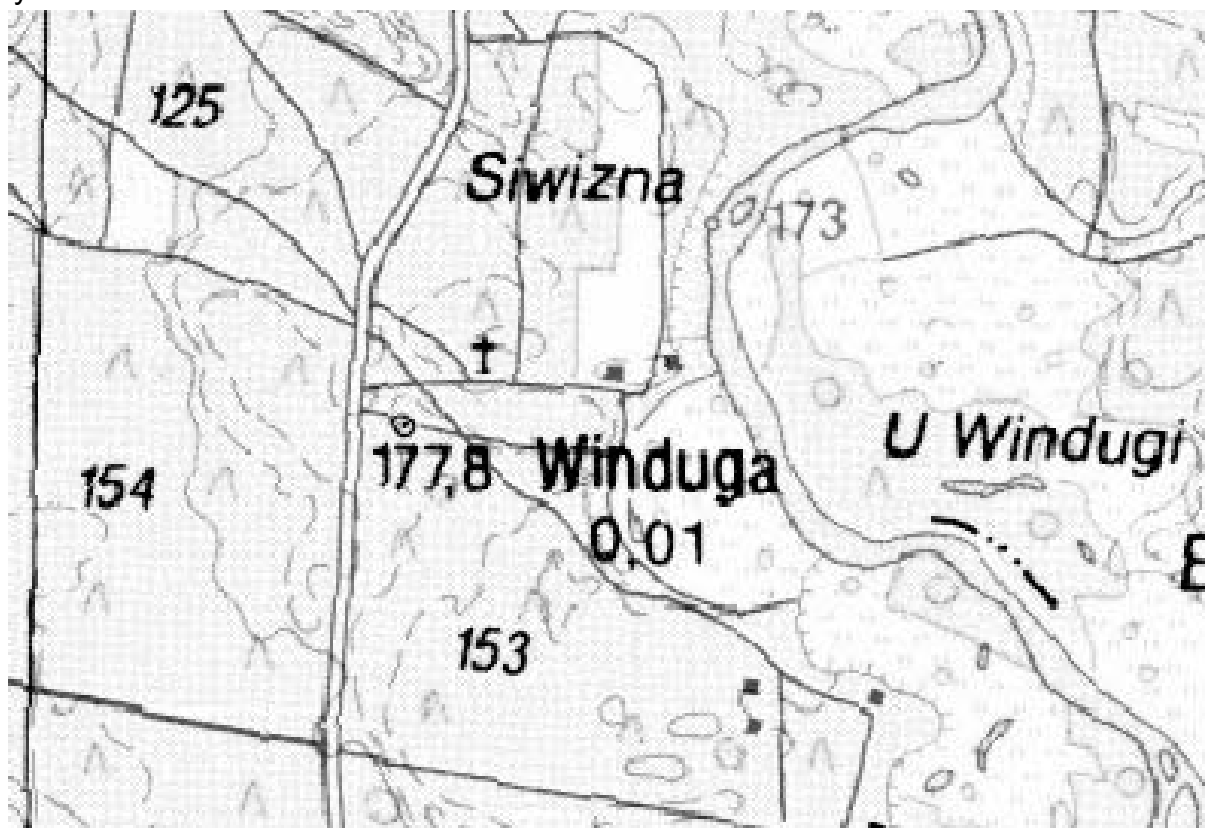
W czasie II wojny światowej wieś poniosła duże ofiary, gdyż pomoc i udział w ruchu oporu spowodowały pacyfikację wioski i masowe egzekucje. Obecnie Barkowice są miejscowością letniskową o dużej presji urbanistycznej, dlatego bez należytej ochrony trudno będzie utrzymać historyczny, ulicowy charakter kształtowania zabudowy.

Ulicowy układ rozplanowania Barkowic Mokrych

Winduga

Winduga jako jedyna wieś w gminie Sulejów reprezentuje układ przestrzenny zwany przysiółkiem.

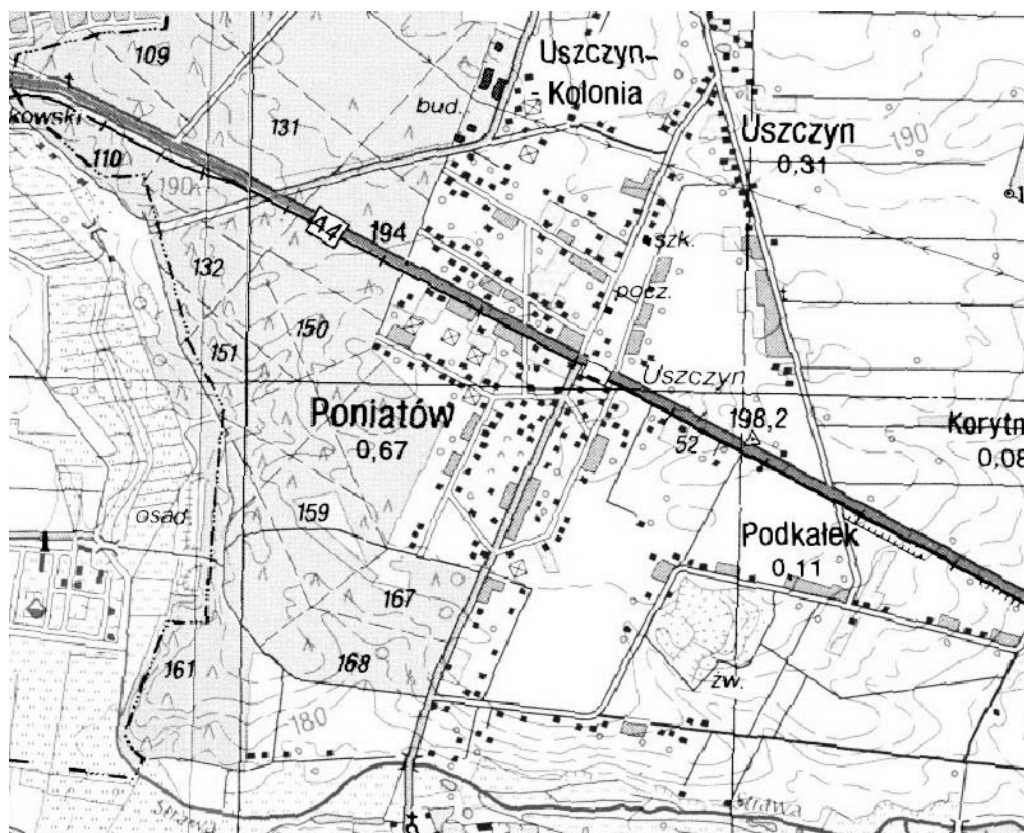
Przysiółek w Windudze

Przysiółek w Windudze

Poniatów

Złożony układ ruralistyczny Poniatowa wymaga ochrony konserwatorskiej, ponieważ brak jej sprawowania może w szybkim tempie doprowadzić do chaosu w zabytkowej przestrzeni wsi.

Złożony układ przestrzenny Poniatowa

Złożony układ przestrzenny Poniatowa

Najcenniejszym elementem dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów jest opactwo cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu.

Klasztor Cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu powstał na przełomie wieku XII i XIII. Jest to jedyny obiekt pocysterski na terenie województwa łódzkiego leżący również na przebiegu Szlaku Romańskiego i Cysterskiego. Klasztor w Sulejowie jest unikatowy w skali krajowej. Cechą wyróżniającą dawne opactwo spośród innych obiektów cysterskich w Polsce jest zachowany system umocnień, które powstawały od XIV do XVI w. Początki zakonu Cystersów w Sulejowie sięgają XII w. Wówczas w 1177 r. książę Kazimierz Sprawiedliwy nadał Sulejów oraz otaczające włości klasztorowi Cystersów z Morimond. Teren, na którym ulokowano francuskich Cystersów, leżał w dolinie Pilicy na szlaku handlowym. Jednocześnie było to czwarte po Jędrzejowie, Koprzywnicy i Wąchocku miejsce w Polsce, w którym osiedlili się Cystersi. W XIII w. opactwo było jednym z najzamożniejszych w kraju. Zakonnicy pomnażali swój majątek dzięki uprawnieniom gospodarczym, m. in. pobieraniu dziesięciny, cła, organizacji targów, kontroli handlu, łowieniu zwierząt.

Położony w malowniczej dolinie Pilicy klasztor do czasów współczesnych nie przetrwał w całości. Jednak zachowało się jego wschodnie skrzydło, w tym zakrystia i kapitułarz, ruiny późno-romańskiego, południowego i zachodniego skrzydła opactwa, wreszcie część dziś najbardziej imponująca wyglądem ale i najnowsza do której należą mury obronne z basztami i bramami, arsenał, budynki mieszkalne i gospodarcze.

W obrębie murów znajduje się późnoromański kościół p.w. św. Tomasza pochodzący z pocz. XIII wieku, budynki klasztorne z najcenniejszym kapitułarzem, w którym obecnie znajduje się muzeum prezentujące historię opactwa. Obronność obiektu podkreśla system murów, który zachował się w bardzo dobrym stanie, wraz z wyróżniającymi się Basztą Mauretańską, Wieżą Rycerską, Wieżą Attykową, Bramą Krakowską, Bramą Muzyczną, Wieżą Opacką. Do dnia dzisiejszego obiekt użytkowany jest przez Cystersów, a częściowo został zaadaptowany na hotel oferujący powrót do przeszłości poprzez organizowanie walk rycerskich.

Na opisywanym terenie znajdują się również zabytki archeologiczne: osada z okresu wczesnego średniowiecza oraz cmentarzysko z późnego średniowiecza.

Opactwo Cystersów Sulejów - Podklasztorze

Romański kościół klasztorny p.w. św. Tomasza Kantauryjskiego w Sulejowie - Podklasztorze

Spośród obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Sulejów na uwagę zasługują zachowane dworce kolejki wąskotorowej występujące w: Przyglowie, Sulejowie i Uszczynie. Najokazalszy jest obiekt dworca w Sulejowie. Wszystkie zachowały dobry stan techniczny, obecnie pełniąc funkcję mieszkalną.

Dworzec w Przyglowie

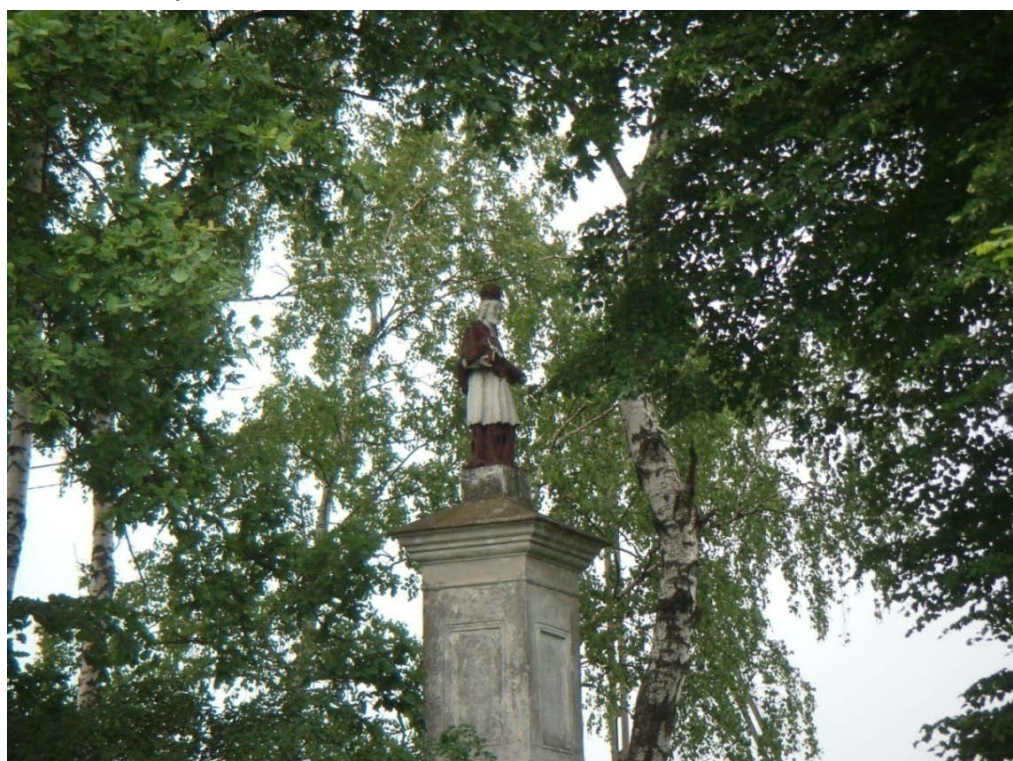

Dworzec w Sulejowie

Dworzec w Uszczyń

Charakterystycznym elementem gminy Sulejów jest również występowanie wielu kapliczek kultu religijnego. W Gminnej Ewidencji Zabytków zamieszczono 12 z nich, z czego dwie figurują w rejestrze zabytków. Do najbardziej charakterystycznych należy kapliczka św. Jana Nepomucena w Witowie.

kapliczka św. Jana Nepomucena w Witowie

**Wykaz obiektów zamieszczony
w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Sulejów**

L.p.	Miejscowość	Nazwa	Wpis do rejestru	Ulica/nr	Data	Określenie	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Barkowice Mokre	układ przestrzenny			1231 r.	ulicówka	
2.	Barkowice Mokre	Kapliczka			1937 r.		
3.	Barkowice	Kapliczka			1935 r.		
4.	Biała	układ przestrzenny			1176 r.	rzędówka	
5.	Bilska Wola	dom		23	XIX		
6.	Bilska Wola	chałupa		27	pocz. XX w.		
7.	Bilska Wola	kapliczka rzym. –kat.		na drodze z Dorotowa do Bilskiej Woli	pocz. XX w.		
8.	Bilska Wola	kapliczka			XX w.		
9.	Klementynów	cmentarz ewangelicki					
10.	Kłudzice	młyn			1895 r.	wodny Mantejów	
11.	Koło	kapliczka		Przy drodze Koło – Przyglów	XIX w.		
12.	Koło	dawna szkoła			XIX w.		
13.	Koło	dom nr 53			lata 30 XX w.		
14.	Koło	dom nr 92			pocz. XX w.		
15.	Łęczno	park			kon. XVIII w.		
16.	Łęczno	układ przestrzenny			1176 r.	rzędówka	
17.	Poniatów	układ przestrzenny				złożony układ przestrzenny	
18.	Przyglów	układ przestrzenny			1242 r.	owalnica	
19.	Przyglów	dworzec kolejki wąskotorowej			kon. XIX w.	PKP kolejki wąskotorowej	
20.	Sulejów	układ przestrzenny			1145 r.	miejski układ przestrzenny	
21.	Sulejów	cmentarz żydowski				żydowski II	zamknięty
22.	Sulejów	cmentarz rzym. – kat.		Cmentarna			
23.	Sulejów	kaplica cmentarna rzym - kat.	nr 189 z dnia 27.09.1967 decyzja znak Kl.IV-680/505/67	Cmentarna 22	1 poł. XIX w.	Więckowskich	
24.	Sulejów	Dom		Górna 0 4	XX w.		
25.	Sulejów	dom		Konecka 05	I. 30-te XX w.		
26.	Sulejów	dom		Konecka 07	I. 20-te XX w.		
27.	Sulejów	dom		Konecka 46	I. 20-te XX w.		
28.	Sulejów	kapliczka		Konecka pomiędzy domami 46 -48	1940 r.		
29.	Sulejów	willa		Leśna 05	1925 r.		
30.	Sulejów	kapliczka rzym. - kat.		Milejowska 48	XIX/XX w.		
31.	Sulejów	dom		Opoczyńska 03	pocz. XX w.		

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów

1	2	3	4	5	6	7	8
32.	Sulejów	dworzec kolejki		Piotrkowska 64	pocz. XX w.		
	Sulejów	zespół kościelny.		Podkumędz 02	XIX/XX w.		
33.	Sulejów	plebania		Podkumędz 02	4 ćw. XIX w.		
34.	Sulejów	cmentarz rzym. - kat		Podkumędz 02		przykościelny	
35.	Sulejów	kościół parafii Rzym – kat	358 z dnia 21.08.1985 r. Znak KUV-5340/13/85	Podkumędz 02	1901-1903 r.	p. w. św. Floriana	
36.	Sulejów	kościół rzym.-kat szpitalny	Nr 190 z dnia 27.09.1967 r. decyzja znak Kl. IV-680/50/67	Podkumędz 02	1644 r.	ob. kaplica p. w. NMP zw. Ligęzków	
37.	Sulejów	dom		Pl. Straży 2, 3	pocz. XX w,		
38.	Sulejów	budynek straży		Pl. Straży 1	1905 r.		
39.	Sulejów – Podklasztorze	kapliczka rzym. – kat.		Jagiełły/ Grunwaldzka	ok. poł. XVIII w.	św. Jana Nepomucena	
40.	Sulejów – Podklasztorze	cmentarz rzym. - kat.		Ustronna	XIX w.		
41.	Sulejów - Podklasztorze	gorzelnia	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	XVIII w.	budynek gosp. skrzydło zach.	
42.	Sulejów - Podklasztorze	zespół klasztorny	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	XII-XVIII w	OO Cystersów	stanowisko archeologiczne nr 6 obszar 75-55
43.	Sulejów - Podklasztorze	wieża	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	pocz. XVI w.	bramna, tzw. Rycerska	
44.	Sulejów - Podklasztorze	plebania – ruiny	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	XVIII w.	wniosek o skreślenie z rejestru	wniosek o skreślenie
45.	Sulejów - Podklasztorze	pałac	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	XVI w.	Opata, ob. "trwała ruina"	
46.	Sulejów – Podklasztorze	obwód warowny	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	XV/XVI w.	mur obronny	
47.	Sulejów - Podklasztorze	młyn koński	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	XVIII w.	"trwała ruina"	
48.	Sulejów - Podklasztorze	park	429 z dnia 17.08.1992 r. Znak PSOZ-6400/13/92	Opacka 13	XII-XVIII w	przykościelny	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów

1	2	3	4	5	6	7	8
49.	Sulejów - Podklasztorze	klasztor	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	2 ćw. XIII w.	wsch. część z kapitularem	
50.	Sulejów - Podklasztorze	wieża	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	poł. XVI w.	obronna, tzw. Attykowa	
51.	Sulejów - Podklasztorze	budynek mieszkalny ob Plebania	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	kon. XV w.	w ciągu południowym	
52.	Sulejów - Podklasztorze	wieża	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	pocz. XVI w.	obronna, tzw. Muzyczna	
53.	Sulejów - Podklasztorze	wieża	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	XV/XVI w.	Obronna, tzw. Opacka,	
54.	Sulejów - Podklasztorze	arsenał	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	XVI/XVII w.		
55.	Sulejów - Podklasztorze	wieża	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	kon. XV w.	Obronna, tzw. Mauretańska	
56.	Sulejów - Podklasztorze	kościół kl. rzym. - kat.	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	przed 1259 r.	p. w św. Tomasz Kantauryjskiego	
57.	Sulejów - Podklasztorze	browar	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13		budynek gospodarczy skrzydło wsch. I.	
58.	Sulejów - Podklasztorze	spichlerz	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13		budynek gospodarczy skrzydło wsch. II.	
59.	Sulejów - Podklasztorze	stajnie i wozownie	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13		budynek gospodarczy –współ. rekonstrukcja	
60.	Sulejów - Podklasztorze	wołownia	569/A z dnia 16.09.1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13		bud. Współczesny pomiędzy attykowa a Rycerską	
61.	Sulejów - Podklasztorze	owczarnia	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13		ciąg południowy, obok ob. Plebanii	
62.	Sulejów - Podklasztorze	chlewnia	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13		od strony wsch. Mauretańskiej	
63.	Sulejów - Podklasztorze	klasztor	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13		skrzydło południowe	
64.	Sulejów – Podklasztorze	klasztor	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13		skrzydło zachodnie	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów

1	2	3	4	5	6	7	8
65.	Sulejów – Podklasztorze	rzeźnia	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13		od zachodniej strony wieży Maurętańskiej	
66.	Sulejów - Podklasztorze	cmntarz rzym.-kat.	429 z dnia 17.08.1992 r. Znak PSOZ-6400/13/92	Opacka13		przykościelny	
67.	Sulejów – Podklasztorze	wieża	569/A z dnia 16.09/1971 r. Znak Kl.Vb-680/569/71	Opacka 13	pocz. XVI w.	brama, dzwonnica tzw. Krakowska	
68.	Uszczyń	dworzec			kon. XIX w.	PKP kolejki wąskotorowej	
69.	Uszczyń	kapliczka rzym - kat.			XIX w.		
70.	Winduga	układ przestrzenny			do XII w.	przysiółek	
71.	Winduga	park			XVII-XVIII w.		
72.	Witów	kapliczka przydrożna			XVII w.	kapliczka słupowa	
73.	Witów	kapliczka przydrożna	89 z dnia 8.04.1971 r. KL.IV 660/47/71		1781 r.	figura św. J. Nepomucena	
74.	Witów	kuźnia			pocz. XX w. j		
75.	Witów	układ przestrzenny			1190 r.	rzędówka	
76.	Witów	cmntarz rzym. - kat.		Kol. Witów 32. 34	XVIII	przykościelny	
77.	Witów	park	327 2 z dnia 31.08.1983 r. Znak KUV-5340/44/83	Kol. Witów 32, 34	kon. XVIII w	klasztorny	
78.	Witów	zespół klasztorny		Kol. Witów 32, 34	1 poł. XVIII w.	OO Norbertanów	
79.	Witów	spichlerz	nr 360 z dnia 08.01.1986 r. znalkWJV-5340/3/86	Kol. Witów 32, 34	poł. XVIII w.	ob szkoła	
80.	Witów	kuchnia	359 z dnia 08.01.1986 r. Znak Kl.IV-5340/2/86	Kol. Witów 32, 34	poł. XVIII w.	ob dom	
81.	Witów	wieża obronna	195 z dnia 28-09.1967 r. Znak KMV-680/509/67	Kol. Witów 32, 34	1470 r.	bramna	
82.	Witów	kościół rzym. – kat	194 Z dnia 28.09.1967 r. Znak Kl.IV-680/510/67	Kol. Witów	2 poł. XVII w.	p.w. św Marcina	
83.	Witów	klasztor	193 Z dnia 28.09.1967 r. Znak Kl.IV-680/508/67	Kol. Witów 32, 34	1 poł. XVIII	OO Norbertanów	

1	2	3	4	5	6	7	8
84.	Witów	kościół kl. rzym. - kat.	r 192 Z dnia 28.09.1967 r. Znak Kl.IV- 680/507/67	Kol. Witów 32, 34	1 poł. XVIII	p.w. św. Małgorza- ty i św. Augustyna	
85.	Wójtostwo	kapliczka		Droga Łęczno – Sulejów	1887 r.		

Wykaz stanowisk archeologicznych zamieszczonych w Gminnej ewidencji zabytków gminy Sulejów

Objaśnienia skrótów

Numer obszaru i stanowiska na obszarze

Dwie dwucyfrowe liczby przedzielone myślnikiem oznaczają numer obszaru AZP. Trzecia liczba - jedno-, dwu- lub trzycyfrowa oznacza kolejny numer stanowiska na obszarze, np. 73-54 7 oznacza stanowisko nr 7 na obszarze 73-54

Chronologia

I eb -1 (wczesny) okres epoki brązu
I Ne -1 (wczesny) okres neolitu
I Wśr -1 okres wczesnego średniowiecza
II eb - II (starszy) okres epoki brązu
II ne - II (środkowy) okres neolitu
III eb - III (środkowy) okres epoki brązu
III ne - III (późny) okres neolitu
wśr - III okres wczesnego średniowiecza
eb - IV (młodszy) okres epoki brązu
eb - V (najmłodszy) okres epoki brązu
eb - epoka brązu
ek - epoka kamienia
eż - epoka żelaza
ha - okres halsztacki
haD - okres halsztacki D
la - okres lateński
me - okres mezolitu
ne - okres neolitu
now - okres nowożytny
owr - okres rzymski
pa - paleolit
pla - późny okres lateński
pme - późny mezolit
por - późny okres rzymski
ppa - późny paleolit
pra - okres pradziejowy
pśr - późne średniowiecze
schn - schyłkowy neolit
schpa - schyłkowy paleolit
śla - środkowy okres lateński
śr – średniowiecze

weż - wczesna epoka żelaza

wla - wczesny okres lateński

wor - wczesny (starszy) okres rzymski

wśr - okres wczesnego średniowiecza

LP	Numer obszaru i stanowiska na obszarze	Miejscowość	Chronologia	Kultura	Funkcja
1	2	3	4	5	6
1.	74-55 1	PRZYGLÓW	me	Pradziejowa	ślad os.
2.	74-55 2	PRZYGLÓW	III eb? me-ne?	Konstantynowska pradziejowa	osada osada
3.	74-55 3	PRZYGLÓW	II eb?	trzcieniecka	osada
4.	74-55 4	PRZYGLÓW MUROWANIEC	pla	przeworska	osada
5.	74-55 5	PRZYGLÓW	IIIeb wśr ne?	konstantynowska Pucharów lejkowa- tych	osada osada osada
6.	74-55 6	PRZYGLÓW	oa	Pradziejowa	ślad os.
7.	74-55 7	BARKOWICE	II eb ne ne	trzcieniecka ceramiki grzebyko- wo-dółkowej ceramiki sznurowej	osada osada osada
8.	74-55 8	BARKOWICE	IV eb	łużycka	cm. pop.
			ha owr wśr II eb	łużycka przeworska trzcieniecka	osada osada osada osada
9.	74-55 9	KALEK BOREK KOMORNIKI	pśr III wśr		osada osada
10.	74-55 10	BARKOWICE MOKRE	wśr ek owr	Pradziejowa Przeworska	osada oboz. osada
11.	74-55 11	BARKOWICE MOKRE	ne	ceramiki grzebyko- wo-dółkowej	osada
12.	74-55 12	SULEJÓW OBDZIERZ	II eb	trzcieniecka ?	osada
13.	74-55 13	SULEJÓW OBDZIERZ	owr	Przeworska	osada
14.	74-55 14	SULEJÓW OBDZIERZ	II eb IV-V eb	trzcieniecka łużycka	osada cment.
15.	74-55 15	SULEJÓW SIECZKA	III-V eb	łużycka	osada
16.	74-55 16	USZCZYN	pśr-now		osada
17.	74-55 17	PRZYGLÓW	la	grobow kloszo- wych	cm.pop.
18.	77-56 65	WINDUGA	now		osada
19.	77-56 66	WINDUGA	II eb	Trzcieniecka	osada
20.	73-55 3	KOŁO	now		osada
21.	73-55 4	KOŁO	II eb	trzcieniecka	ślad os.
22.	73-55 5	KOŁO	now		osada
23.	74-54 11	WITÓW	owr	przeworska	ślad os.
24.	74-54 12	WITÓW	owr	przeworska	ślad os.
25.	74-54 13	ZALESICE	la	pomorska	cm. oop.
26.	74-54 17	ZALESICE -	now	polska	osada

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów

1	2	3	4	5	6
27.	74-54 18	ZALESICE	now	polska	osada
28.	74-54 19	ZALESICE	now	polska	osada
29.	74-54 20	PONIATÓW	owr	przeworska	osada
30.	74-54 21	PONIATÓW	pśr	staropolska	osada
31.	74-54 22	PONIATÓW	wśr	prapolska	osada
32.	74-54 23	PONIATÓW	now owr wśr	przeworska, polska	osada ślad os. ślad os.
33.	74-54 24	WITÓW	now	polska	osada
34.	74-54 25	WITÓW	pśr	staropolska	osada
35.	74-54 26	ZALESICE	owr	przeworska	osada
36.	74-54 32	ZALESICE	póź śr, okr. now.	staropolska, polska	ślad osadnic- twa
37.	74-54 46	USZCZYN	ork. now.	polska	osada
38.	74-54 47	WITÓW KOLONIA	ep. brąz.	łużycka	ślad osad.
39.	74-54 48	WITÓW KOLONIA	ep. kam/ ep. brąz, pla ok. now	pradzieje, przeworska, polska	ślad osad. osada
40.	74-54 49	WITÓW KOLONIA	owr., ok. now	przeworska, polska	ślad osad.
41.	74-54 50	WITÓW KOLONIA	lat., ok. now.	pomorska, polska	osada
42.	74-54 51	WITÓW KOLONIA	ork. now.	polska	ślad osad. osada
43.	74-54 52	WITÓW KOLONIA	ep. brąz. póź śr, okr. now.	Łużycka, staropol- ska, polska	ślad osad.
44.	74-54 54	WITÓW KOLONIA	ep. kam/ ep. brąz, ok. wpl. rzym. ok. now.	pradzieje, przeworska, polska	ślad osad. osada
45.	74-54 55	ZALESICE	póź śr, okr. now.	staropolska, polska	ślad osadnic- twa, osada
46.	74-54 56	ZALESICE	ok. now.	polska	ślad osadnic- twa
47.	74-54 57	WITÓW	owr	przeworska	punkt osadni- czy
48.	75-54 7	MILEJOWIEC	ha/wła, la-owr?	łużycka- promorska?, prze- worska	osada ślad osadnictwa
49.	75-54 19	MILEJOWIEC	owr?	przeworska?	ślad osadnic- twa
50.	75-54 22	WITÓW	now wśr		osada ślad os.
51.	75-54 23	ZALESICE KOLONIA	wśr ne	ceramiki grzebyko- wo-dołkowej	osada ślad os.
52.	75-55 1	WŁODZIMIERZÓW	ne	ceramiki sznurowej	osada
53.	75-55 2	SULEJÓW	wśr	bizantyjska	skarb
54.	75-55 3	SULEJÓW PODKURNEDZ	IV eb	łużycka	cment.
55.	75-55 4	SULEJÓW PIASKI	owr	przeworska	osada
56.	75-55 5	SULEJÓW PODKURNEDZ	wśr II eb eb	trzcieniecka łużycka	osada osada
57.	75-55 6	SULEJÓW PODKLASZT.	owr-owl owr IV eb ośr	przeworska łużycka	Skarb – opactwo wpisane do rejestru cm.ciał. cm.ciał. cm.szkie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów

1	2	3	4	5	6
58.	75-55 7	SULEJÓW PODKLASZT.	owr	przeworska	osada
59.	75-55 8	SULEJÓW PIASKI	ha-wła II eb	pomorska trzcieniecka	cm.ciał. ślad. os
60.	75-55 9	SULEJÓW PIASKI	eb	łużycka	osada
61.	75-55 10	SULEJÓW PIASKI	haD	pomorska	osada
62.	75-55 11	SULEJÓW PIASKI	ha wśr	łużycka	osada osada
63.	75-55 12	SULEJÓW PODKLASZT.	wśr owr	przeworska	osada osada
64.	75-55 13	KŁUDZICE	wśr ek	pradziejowa	osada oboz.
65.	75-55 14	KŁUDZICE	ek owr	pradziejowa przeworska	oboz. osada
66.	75-55 15	KALEK	wśr-pśr ne eb owr	Pradziejowa ceramiki grzebyko- wo-dółkowej trzcieniecka przeworska	ślad os. oboz. ślad os. ślad os. ślad os.
67.	75-55 16	NOWE KŁUDZICE	ek	pradziejowa	oboz.
68.	75-55 17	NOWE KŁUDZICE	ek	Pradziejowa	oboz.
69.	75-55 18	WŁODZIMIERZÓW	ne	ceramiki grzebyko- wo-dółkowej	oboz.
70.	75-55 19	SULEJÓW	wśr		osada
71.	75-55 20	ŁĘCZNO	ek	Pradziejowa	oboz.
72.	75-55 21	KALEK	la	grobow kloszo- wych	cm.pop.
73.	75-55 22	SULEJÓW PIASKI	III eb	łużycka	cment.
74.	75-55 23	SULEJÓW PIASKI	III eb	łużycka	osada
75.	75-54 5	ZALESICE KOLONIA	wła	pomorska	cm.ciał.
76.	75-56 4	SULEJÓW	Da	pradziejowa	ślad os.
77.	75-56 5	SULEJÓW	now		osada
78.	75-56 10	SULEJÓW PODKLASZT.	ek now	pradziejowa	ślad os. osada
79.	75-56 11	SULEJÓW PODKLASZT.	now		osada
80.	75-56 12	SULEJÓW PODKLASZT.	eb	łużycka	osada
81.	75-56 14	SULEJÓW PIASKI	owr	przeworska	osada
82.	75-56 22	SULEJÓW	now		ślad os.
83.	75-56 23	SULEJÓW	I eb	Pradziejowa	osada
84.	75-56 24	SULEJÓW	I eb	pradziejowa	osada
85.	5-56 33	SULEJÓW	owr	przeworska	osada
86.	75-56 34	SULEJÓW	la		osada
87.	75-56 35	SULEJÓW	owr	przeworska	osada
88.	75-56 36	SULEJÓW	eb	pradziejowa	osada
89.	75-56 37	SULEJÓW PODKLASZTORZE	III eb	łużycka	ślad os.
90.	76-55 1	ŁĘCZNO	ne	pucharów lejkowa- tych?	ślad os.
91.	76-55 2	ŁĘCZNO	II eb me	trzcieniecka pradziejowa	osada oboz.
92.	76-55 3	ŁĘCZNO	now		skarb
93.	76-55 4	ŁĘCZNO	now wśr-pśr		osada osada
94.	76-55 5	ŁĘCZNO PARCELA	now		osada

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów

1	2	3	4	5	6
95.	76-55 6	ŁĘCZNO PASTWISKA	I wśr? pśr now		śląd os. śląd os. osada
96.	76-55 7	ŁĘCZNO	me-ne? pśr now	Pradziejowa	śląd os. śląd os. osada
97.	76-55 8	ŁĘCZNO	pśr now		śląd os. osada
98.	76-55 9	ŁĘCZNO SERWITUT	pśr-now		osada
99.	76-55 10	ŁĘCZNO	pśr now		śląd os. osada
100.	76-55 11	ŁĘCZNO	ek	pradziejowa	śląd os.
101.	76-55 12	PODLUBIEŃ	pśr now		śląd os. osada
102.	76-55 13	PODLUBIEŃ	me-ne?	pradziejowa	śląd os.
103.	76-55 14	KRZEWINY	ek now	Pradziejowa	śląd os. osada
104.	76-55 15	KRZEWINY	?	pradziejowa	śląd os.
105.	76-55 16	KRZEWINY	pśr		śląd os.
106.	76-55 17	KRZEWINY	ne-eb?	Pradziejowa	śląd os.
107.	76-55 18	BIAŁA	now ?	Pradziejowa	osada śląd os.
108.	76-55 19	DOROTÓW	now		osada
109.	76-55 20	PIOTRÓW	me-ne?	ceramiki grzebyko- wo-dółkowej pu- charów lejkowatych ?	oboz.
110.	76-55 21	PIOTRÓW	pme	Komornicka ?	oboz.
111.	76-56 14	KURNĘDZ	I eb? now	Pradziejowa	śląd os. osada
112.	76-56 15	KURNEDZ	la-owr?	Przeworska	śląd os.
113.	76-56 16	BIAŁA	now		osada
114.	76-56 17	BIAŁA	ek now	Pradziejowa	śląd os. osada
115.	76-56 18	KURNEDZ	ne	pradziejowa	śląd os.
116.	76-56 21	KURNEDZ	III eb	Łużycka	śląd os.
117.	77-55 3	BILSKA WOLA KATY	ek	pradziejowa	śląd os.
118.	77-55 4	SALKOWSZCZYŻNA	II eb eb-ha me pla-owr	trzcinniecka Łużycka Komornicka Przeworska	osada osada osada osada
119.	77-56 23	WINDUGA	II eb	trzcinniecka	cment.?
120.	77-56 24	WINDUGA	pa II-III eb	pradziejowa trzcinniecka	osada osada
121.	77-56 25	WINDUGA	pa	Pradziejowa	prac.krz.

Dziedzictwo kultury niematerialnej.

Oprócz cennych zabytków materialnych gminy Sulejów na uwagę zasługują również wartości niematerialne, czyli tożsamość regionalna w postaci zespołów ludowych, twórców, rzemiosła, czy produktów regionalnych. Utożsamianie mieszkańców z kulturą regionu silnie podnoszą organizowane imprezy kulturowo – folklorystyczne, tj.: Majówka, Noc Świętojańska, Dni Sulejowa, koncerty w kościołach i Klasztorze Cystersów, Średniowieczna Biesiada Rodzinna na Podklasztorzu, udział twórców w Jarmarku Wojewódzkim w Łodzi, Dożynki powiatowo - gminne.

Realizowane imprezy finansowane są z różnych źródeł, m. in. „Festyn Rodzinny na Podklasztorzu” odbywający się w dniach 14 - 16 sierpnia 2009 współfinansowany był ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet VII. Promocja integracji społecznej, Działanie 7.3 Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji. Natomiast projekt „Gminne Święto Plonów - Dożynki w Gminie Sulejów 2010”, dofinansowany został ze środków Unii Europejskiej w ramach Osi 4 Leader Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007- 2013.

Wśród wartości niematerialnych dziedzictwa omawianego obszaru należy również podkreślić przekazywanie legend związanych z opactwem Cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu. W historycznych przekazach głoszą cztery legendy o: dobrej wodzie, powstaniu kościoła, ukrytych skarbach i pająku trucicielu. Wszystkie z nich stały się symbolami regionu i powinny być przekazywane kolejnym pokoleniom.

Legenda o powstaniu kościoła

W miejscu, obecnego usytuowania zespołu klasztorowego Opactwa Ojców Opatów Cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu dawniej szumiała dzika puszcza, do której nikt nie śmiał zaglądać. Jednak niespodzianie sam książę Kazimierz Sprawiedliwy zawitał do owej puszczy na łowy. W trakcie polowania książę zauważył dorodnego jelenia, którego zamierzał upolować. Jeleń oddalił się jednak nagle skrywając się za powalonym dębem. Wówczas zebrało się na burzę i pociemniało. Bezradny wobec żywiołu Książę wraz ze swoim koniem znalazł schronienie pod drzewem rozmyślając jak odnaleźć drogę powrotną. Nagle rozbłysło światło i poprzez grzmoty Książę usłyszał przesłanie: „Kazimierzu, zbuduj w tym miejscu świątynię, a dożyjesz późnej starości”. Władca ukląkł na ziemi i przyrzekł wykonać zadanie. Gdy powstał, znowu rozbłysło światło i po jego obu stronach pojawiło się dwanaście ogromnych lwów. Przerażony Książę

usłyszał wtedy: „Nie lękaj się. Promień na niebie i lwy - stróże wskażą ci drogę”. Władca posłusznie poszedł, a chcąc móc tu wrócić, zaznaczał drogę łamanymi gałęziami. Gdy ucichła burza i w puszczy pojaśniało, księżę usłyszał głos szukających go kompanów. Opowiedział im swoją przygodę i następnego dnia w cudownym miejscu rozpoczął prace nad budową kościoła. Księżę Kazimierz wybudował kościół klasztorny i umieścił w nim dwanaście wyrzeźbionych w drzewie lwów.

Legenda o ukrytych skarbach

Od pewnego czasu krążyły słuchy o zbliżającym się pochodzie Tatarów. Ojcowie opaci z klasztoru postanowili ukryć w lochach zgromadzone skarby, aby nie zagrabili ich nieprzyjacieli. Sprowadzono zatem bednarza, któremu kazano zaprzysiąc tajemnicę i zaprowadzono go z zawiązanymi oczami długimi, krętymi korytarzami do izby głęboko pod ziemią, gdzie żaden dźwięk nie dochodził. Wówczas zdjęto mu chustę i ujrzał on przy świetle pochodni siedem dębowych beczek wypełnionych kosztownościami. Dorobił do beczek wieka i wzmocnił obręcze. Po wykonanej pracy został w taki sam sposób wyprowadzony z lochów. Następnego dnia wdarli się do klasztoru Tatarzy. Zakonnicy nie chcieli wydać tajemnicy skarbów i wszyscy poginęli z rąk wroga. Jeden z braci na mękach wskazał bednarza. Ale i ten nic nie wyjawiał tajemnicy i został żywcem zamurowany, a skarby dotąd ukryte są w tajemniczych lochach pod Pilicą.

Legenda o dobrej wodzie

W dolinie otoczonej wzgórzami nieopodal zespołu klasztorowego Opactwa Ojców Opatów Cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu wypływa niewielkie źródło, o właściwościach leczniczych. Kiedy Tatarzy podczas najazdu spalili klasztor przerażona ludność z podgrodzia uciekła w otaczające lasy. Jeźdźcy tatarscy w celu zagłady konno podążyli za nimi. Wydawało się, że nic nie powstrzyma nieprzyjaciela. Jednak nagle rozpętała się ulewa zasłaniając ukrytą w lasach ludność. Wówczas również gwałtownie wezbrała woda źródła uderzając na wroga potężną falą, powodując zatonięcia Tatarów. Od tego momentu źródłana woda stała się „dobrą wodą” a okoliczni mieszkańcy wierzą w jej leczniczą moc przemywając nią oczy podczas choroby i oczekując uzdrowienia. Do czasów I wojny światowej, w Wielki Poniedziałek, w kierunku źródła podążała procesja dziękczynna za cudowne ocalenie.

Legenda o pająku trucicielu

Pewnego wieczoru ojcowie opaci siedzieli w refektarzu, słuchali Pisma Świętego, a potem udali się na wieczerzę. Nagle najstarszy z zakonników pobladł i osunął się z jękiem na kamienną

posadzkę. Lekarz klasztorny nic już nie mógł zaradzić i chory mnich zmarł w męczarniach. Zaczęto badać przyczynę wypadku, który zdarzył się nie po raz pierwszy i to zawsze zakonnikowi siedzącemu w tym miejscu. Po długich obserwacjach znaleziono przyczynę: olbrzymi pająk, ukryty w szczelinie drewnianej belki, zsuwał się w mroku na jadło i zatruchiwał posiłek swojej ofiary.

Obecnie na krajowej liście produktów regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi spośród 62 produktów z terenu województwa łódzkiego nie figuruje żaden produkt z terenu gminy Sulejów mimo, że bułki opackie wypiekane przez lokalną piekarnię traktowane są jako tradycyjny produkt lokalny.

Bilans walorów dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów

W wyniku przeprowadzonej analizy zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów można wskazać następujące elementy bilansu - **analizy SWOT** w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów.

Mocne strony

- bogata historia obszaru, wysoka kultura niematerialna - przekazywanie wielu legend,
- atrakcyjny krajobraz kulturowy,
- zabytki wysokiej rangi – opactwa cystersów w Sulejowie i Norbertanów w Witowie,
- występowanie szlaków kulturowych – cysterskiego i romańskiego,
- występowanie wielu cennych kapliczek, w tym charakterystycznej Św. Jana Nepomucena,
- duża liczba obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- bogata gama imprez o charakterze kulturowym,
- występowanie zachowanych zabytkowych układów przestrzennych,
- bogate tradycje związane z wydobywaniem wapieni,
- zachowane ślady wielokulturowości gminy,
- tradycje kulinarne,
- tworzone symbole regionu, np. unikatowy produkt – wizerunek gminy Sulejów.

Słabe strony

- zniszczenie zabytków po przemyśle wapienniczym (wapienników i układu kolejki wąskotorowej),
- brak rewitalizacji układu przestrzennego miasta Sulejów,

- brak rewaloryzacji cmentarzy innych wyznań,
- brak użytkowania niektórych obiektów zabytkowych,
- brak publicznie dostępnej zintegrowanej informacji o obiektach zabytkowych gminy,
- brak oferty edukacji regionalnej.

Szanse

- podniesienie rangi zabytku poprzez uznanie za pomnik historii Opactwa w Sulejowie na Podklasztorzu,
- utworzenie parku kulturowego Sulejów – Podklasztorze,
- rewitalizacja historycznej tkanki Sulejowa,
- ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne w Sulejowie na Podklasztorzu i w Witowie z uwzględnieniem lokalnych kapliczek,
- zachowanie obiektów po przemyśle wapienniczym,
- współpraca z organizacjami dająca szansę odnowy zabytków na Szlaku Cysterskim i Romańskim,
- podniesienie atrakcyjności obszaru poprzez budowę osad, skansenów, kreowanie produktów i imprez o charakterze kulturowym,
- edukacja regionalna mieszkańców,
- wykorzystanie możliwości finansowania ochrony zabytków z różnych źródeł - środków unijnych, z budżetu państwa i samorządu województwa,
- wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele komercyjne,
- wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków - organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych.

Zagrożenia

- niedostosowanie sposobu użytkowania obiektów zabytkowych do ich charakteru,
- utrudnienia w pozyskiwaniu środków na ochronę i zachowanie zabytków,
- brak miejscowych planów skutkujący brakiem ustalenia ochrony prawnej dla stref historycznych
- niewystarczające środki finansowe w stosunku do potrzeb na ochronę i rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych.

Obszar gminy Sulejów w zakresie walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej posiada bardzo duży potencjał. Ma to związek z wysokimi walorami krajobrazu kulturowego, bogatą historią, istnieniem wielu cennych obiektów reprezentujących poszczególne style architektoniczne od romańskiego począwszy. Istnienie historycznych szlaków kulturowych nadal stanowi silny potencjał terenu. Drogi pielgrzymkowe w kierunku Częstochowy powodują możliwość rozwoju turystyki pielgrzymkowej.

Wśród słabych stron gminy zwraca uwagę brak rewaloryzacji struktury przestrzennej miasta Sulejowa oraz zniszczenie obiektów zabytkowych związanych z przemysłem wapienniczym. Wapienniki „Jan” i „Wiktor”, stanowiące ważny element w krajobrazie kulturowym gminy, popadają w ruinę, ich stan techniczny wyeliminował obiekty z zamieszczenia w Gminnej Ewidencji Zabytków. Jeśli nie zostaną podjęte działania w celu ratowania obiektów nieodwracalnie znikną one z krajobrazu, tak jak stało się z linią kolejki wąskotorowej, po której pozostały tylko budynki stacyjne.

Założenia Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów

W wyniku przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że Gmina Sulejów posiada bogate walory dziedzictwa kulturowego o znaczącej randze, które należy chronić i jednocześnie odpowiednio wykorzystywać i udostępniać społeczeństwu. Biorąc pod uwagę wymogi płynące z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku i uwzględniając zbilansowane zasoby i wartości należy stwierdzić, iż Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów musi uwzględniać:

- **ochronę walorów i wartości materialnych i niematerialnych przy jednoczesnym ich wykorzystaniu jako czynnik rozwoju obszaru gminy Sulejów**

W tym celu należy prowadzić działania zmierzające do :

- zachowania krajobrazu kulturowego,
- rewitalizacji historycznych układów przestrzennych z jednoczesnym ich wykorzystaniem jako przestrzeń publiczną stanowiącą serce miejscowości,
- rewaloryzacji cennych zespołów sakralnych, klasztornych, zespołów dworsko – parkowych oraz zabytków poprzemysłowych,
- adaptacji obiektów i obszarów zabytkowych na cele edukacyjne, kulturalne i społeczne,
- tworzenia nowych atrakcji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego gminy,
- wzrostu identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu i uczestnictwo w wydarzeniach,
- poprawy społecznej akceptacji do konieczności ochrony zabytków,

- **promocję zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów**

W tym celu należy podjąć działania upowszechniania wyjątkowego dziedzictwa kulturowego gminy poprzez:

- edukację regionalną mieszkańców,
- wydawnictwa i programy edukacyjne,
- digitalizację walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego.

Najważniejsze aspekty ochrony wartości kulturowych gminy Sulejów

Gmina Sulejów dysponuje niezwykle cennym dziedzictwem kulturowym w tym nieprzeciętnymi walorami krajobrazowymi co predysponuje do aktywizacji mieszkańców w sferze zachowania zabytków. Realizacja takiego zamierzenia wymaga podejmowania przez samorząd gminy Sulejów działań w następujących zakresach strategicznych:

- **Zachowanie tożsamości regionalnej**
 - kształtowanie lokalnej dumy,
 - kreowanie lokalnych produktów regionalnych,
 - integracja kulturalna mieszkańców,
 - edukacja mieszkańców o bogactwie lokalnego dziedzictwa,
- **Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gospodarczego gminy**
 - ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego,
 - podniesienie rangi najbardziej wartościowych zabytków,
 - rewitalizacja i rewaloryzacja obszarów,
 - kształtowanie wizerunku gminy jako obszaru o unikatowym dziedzictwie kulturowym,
 - wspierania posiadaczy obiektów zabytkowych w działaniach mających na celu poprawę stanu obiektów i ich wykorzystania na cele kulturalne, edukacyjne i społeczne,
 - kreowanie produktów turystyki kulturowej.

Wszelkie przewidywane działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego należy rozpatrywać w następujących ujęciach:

- **Studia badawcze** - wspieranie przeprowadzania prac studialnych w celu poprawy stanu obiektów i obszarów zabytkowych,

- **Digitalizacja zasobów i walorów** - cyfrowe upowszechnienie dziedzictwa kulturowego gminy,
- **Ochrona i zachowanie obiektów i obszarów zabytkowych** – przygotowanie dokumentacji i przeprowadzenie prac w zakresie rewitalizacji układów urbanistycznego Sulejowa, prowadzenie prac w zakresie rewaloryzacji założeń zieleni, przeprowadzenie prac obiektów zabytkowych z adaptacją na cele turystyczne, kulturalne, edukacyjne i społeczne,
- **Edukacja** – regionalna edukacja mieszkańców poprzez organizację rekonstrukcji wydarzeń historycznych, imprez kulturowych, upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie regionu w lokalnych mediach, cykliczne artykuły, organizowanie wystaw, programy edukacji regionalnej w szkołach,
- **Aktywizacja** - pobudzanie aktywności mieszkańców w działaniach na rzecz ochrony dziedzictwa poprzez organizację konkursu na najciekawsze zdjęcie krajobrazu kulturowego gminy, najlepiej zachowany obiekt lub obszar zabytkowy, włączenie organizacji społecznych i Lokalnych Grup Działania do wspólnych starań prowadzących do polepszenia stanu dziedzictwa kulturowego,
- **Kreowanie rozwoju turystyki kulturowej** - wykorzystanie walorów dziedzictwa sakralnego i przemysłowego dla rozwoju produktów turystycznych,
- **Digitalizacja zasobów i walorów kulturowych** - cyfrowe upowszechnienie dziedzictwa kulturowego gminy,
- **Promocja** - wzrost aktywności w zakresie promocji i popularyzacji walorów kulturowych, wydanie folderów z informacją o zabytkach regionu, upowszechnianie regionalnych produktów, kreowanie pamiątek z wizerunkiem gminy,
- **Współpraca** z samorządem województwa, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i gminami sąsiednimi w zakresie ochrony i zachowania obiektów i obszarów zabytkowych oraz tożsamości regionalnej.

CELE, KIERUNKI I DZIAŁANIA

Cel strategiczny

Bogate walory i wartości kulturowe gminy źródłem dumy i podstawą rozwoju obszaru

Cel operacyjny

Kreowanie wartości regionalnych

Zasoby dziedzictwa kulturowego w dobie gospodarki rynkowej posiadają nie tylko wartość historyczną ale także wymierną wartość ekonomiczną, decydującą o potencjale gospodarczym. Tak więc świadome zarządzanie tymi zasobami i ich skuteczne wykorzystanie w połączeniu z promocją może przyczynić się do rozwoju gminy.

Dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne w dużej mierze kształtuje świadomość oraz współczesną kulturę. Dlatego też należy je zachować, chronić i pielęgnować ze szczególnym uwzględnieniem elementów decydujących o tożsamości i specyfice lokalnego dziedzictwa.

Działanie 1

Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego

W celu zachowania cennego dziedzictwa kulturowego gminy Sulejów powinny zostać stworzone odpowiednie warunki i procedury postępowania wspierające rewitalizacje, rewaloryzacje i remonty obszarów i obiektów zabytkowych. Należy podjąć wszelkie działania w celu pozyskania funduszy ze środków zewnętrznych.

Zadania

- **Kompleksowa rewitalizacja historycznej tkanki Sulejowa**

Należy podjąć wszelkie działania w celu odnowy historycznego układu przestrzennego Sulejowa z uwzględnieniem zachowania wyglądów i powiązań widokowych. Układ przestrzenny Sulejowa przeznaczony do rewitalizacji powinien obejmować Plac Straży wraz z przyległymi ulicami, tj. Górną, Częstochowską, Cmentarną, Polną i Szkolną oraz ulicy Rynek wraz z Nadrzeczną z możliwością połączenia dwóch rynków kładką przez Pilicą w jedną całość przestrzenną. Należy bowiem pamiętać, iż Plac Straży to historyczny rynek w kształcie owalnicy nie spotykany w tej części Polski. Do 1907 roku w miejscu gdzie dziś jest Bank Ziemi Piotrkowskiej stał

ratusz miejski. Prace należy przeprowadzić kompleksowo z uwzględnieniem elementów społecznych procesu rewitalizacji. Nowopowstała przestrzeń publiczna powinna być udostępniona lokalnej społeczności i wykorzystywana na funkcje kulturalne, turystyczne i społeczne.

Sulejów – przestrzeń wymagająca rewitalizacji

Sulejów – przestrzeń wymagająca rewitalizacji

Sulejów – przestrzeń wymagająca działań w zakresie rewaloryzacji

- **Podniesienie rangi zabytków poprzez uznanie za pomnik historii Opactwa w Sulejowie na Podklasztorzu**

Najcenniejsze obiekty z terenu gminy – Opactwo Cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu należy podjąć ochroną w formie uznania przez Prezydenta RP za pomnik historii. W tym celu przygotowano i złożono wnioski do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podniesienie rangi tych zabytków wzmocni ich prestiż oraz stworzy większe szanse pozyskania środków finansowych na rewaloryzację i remonty. Wszystkie wnioski składane o dofinansowanie prac przy obiektach zabytkowych są wysoko punktowane za miano pomnika historii.

Opactwo Cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu – obszar wskazany do uznania za pomnik historii

- **utworzenie parku kulturowego „Sulejów – Sulejów Podklasztorze”**

Obszar Sulejowa i Sulejowa - Podklasztorze proponuje się do uznania za park kulturowy na mocy podjęcia uchwały Rady Miejskiej w Sulejowie. Zatem decyzję o utworzeniu parku podejmuje Rada Miejska. Wprowadzenie tej formy ochrony zabytków podnosi prestiż obszaru i powoduje większe możliwości pozyskania środków finansowych, ponieważ przyznawana punktacja przy ocenie wniosków jest zwiększana dla parków kulturowych. Gmina Sulejów tworząc park kulturowy zyskuje mocną kartę przetargową w ubieganiu się o fundusze na przeprowadzenie kompleksowej rewitalizacji obszaru objętego granicami parku. Granice parku kulturowego powinny obejmować historyczne miejsca w Sulejowie.

Proponowany obszar parku kulturowego „Sulejów – Sulejów Podklasztorze”

Proponowany obszar parku kulturowego „Sulejów – Sulejów Podklasztorze”

Proponowany obszar parku kulturowego „Sulejów – Sulejów Podklasztorze”

Proponowany obszar parku kulturowego „Sulejów – Sulejów Podklasztorze”

Obszar proponowanego parku kulturowego „Sulejów - Sulejów Podklasztorze”

Obszar proponowanego parku kulturowego „Sulejów - Sulejów Podklasztorze”

Obszar proponowanego parku kulturowego „Sulejów – Sulejów Podklasztorze”

- **promowanie obiektów reprezentatywnych**

Na etapie sporządzania Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami dla Województwa Łódzkiego wytypowano obiekty uznane za reprezentatywne. Wśród nich w kategorii zespoły klasztorne figurują dwa obszary z terenu gminy Sulejów. Są nimi zespół opactwa cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu oraz zespół Norbertanów w Witowie. Obiekty i obszary zamieszczone na liście obiektów reprezentatywnych są brane pod uwagę przy ocenianiu wniosków złożonych do Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi przy ubieganiu się o środki przyznawane na rewaloryzację zabytków. Działania promocyjne powinny przede wszystkim lokować Sulejów wśród największych polskich zabytków.

Obszar reprezentatywny – zespół klasztorny cystersów w Sulejowie- Podklasztorze

Obszar reprezentatywny: zespół klasztorny Norbertanów w Witowie

- **ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne w Sulejowie na Podklasztorzu i Witowie z uwzględnieniem kościołów i lokalnych kapliczek**

Obiekty sakralne gminy Sulejów stanowią cenny walor do rozwijania turystyki pielgrzymkowej. Proponuje się opracowanie całościowego projektu obejmującego wybrane obiekty sakralne takie jak: zespoły klasztorne w Sulejowie na Podklasztorzu i Witowie, kościół w Sulejowie, kaplicę p.w. NMP zw. Ligęzków, kościół drewniany w Witowie oraz liczne kapliczki z terenu gminy. Taki kierunek działań wynika z dokumentów o charakterze wojewódzkim i projekt powinien uzyskać środki na rewaloryzację.

Obiekty pretendowane do uprawiania turystyki pielgrzymkowej

Obiekty pretendowane do uprawiania turystyki pielgrzymkowej

Obiekty pretendowane do uprawiania turystyki pielgrzymkowej

Obiekty pretendowane do uprawiania turystyki pielgrzymkowej

Obiekty sakralne

- **poprawa stanu wapienników „Jan”, „Wiktor” i zamieszczenie ich w Gminnej Ewidencji Zabytków**

Obiekty zabytkowych wapienników świadczące o specyfice obszaru popadają w ruinę. Należy w jak najszybszym czasie poddać je pracom konserwatorskim. W przeciwnym razie bezpowrotnie znikną z krajobrazu gminy. Tym bardziej, że obecnie ze względu na zły stan zachowania nie podlegają żadnej ochronie.

Wapiennik przeznaczone do prac konserwatorskich

Wapienniki przeznaczone do przeprowadzenia prac konserwatorskich

- **zamieszczenie zabytkowych układów zieleni na krajowej liście obszarów przeznaczonych do rewaloryzacji w celu pozyskania funduszy na przeprowadzenie wymaganych prac**

Obszary zieleni z terenu gminy Sulejów mogą ubiegać się o wpis na listę Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej zabytkowych parków i ogrodów przeznaczonych do rewaloryzacji. Do zamieszczenia na omawianej liście powinien kandydować park w Łęczynie. Wiąże się to z pozyskaniem funduszy na przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych. W tym celu należy wykonać projekt rewaloryzacji i za pośrednictwem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatura w Piotrkowie Trybunalskim, po przeprowadzeniu wcześniejszych konsultacji, należy dokonać zgłoszenia na listę.

Park w Łęczynie przeznaczony do rewaloryzacji

Ponadto obszarami zieleni wymagającymi przeprowadzenia pilnych prac w zakresie rewaloryzacji są park w Windudze i cmentarz żydowski w Sulejowie.

Park w Windudze wymagający pilnych prac rewaloryzacyjnych

Cmentarz żydowski w Sulejowie wymagający pilnych prac porządkowych i rewaloryzacji

- **Poprawa stanu obiektów zamieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków**

Należy dołożyć wszelkich starań by doprowadzić do poprawy stanu obiektów zamieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków. Istnieje jednak bariera natury prawnej na drodze pozyskiwania środków finansowych na przeprowadzenie remontów, ponieważ ustawa stanowi, że finansowane są prace remontowe obiektów wpisanych do rejestru. Obiekty nie objęte prawną formą ochrony tzw. ewidencjonowane mogą uzyskać dofinansowanie jedynie w przypadku opracowania projektu kompleksowej odnowy ze środków dysponowanych przez Urząd Marszałkowski w Łodzi, np. pod nazwą rewaloryzacja struktury historycznej Sulejowa.

Kuźnia w Witowie wymagająca rewaloryzacji

Obiekt na ul. Koneckiej 5 w Sulejowie wymagający podjęcia prac rewaloryzacyjnych

Plebania w Sulejowie wymagająca podjęcia prac konserwatorskich

Chałupa drewniana kryta strzechą Bilska Wola 23 - obiekt świadczący o tożsamości miejsca

- **opracowanie wirtualnej panoramy Sulejowa**

W celu upowszechniania dziedzictwa kulturowego gminy należy opracować i udostępnić na stronie internetowej gminy wirtualną panoramę gminy Sulejów, zawierającą najciekawsze zabytki z terenu gminy.

*Zabytki gminy
Sulejów*

Zabytki gminy Sulejów

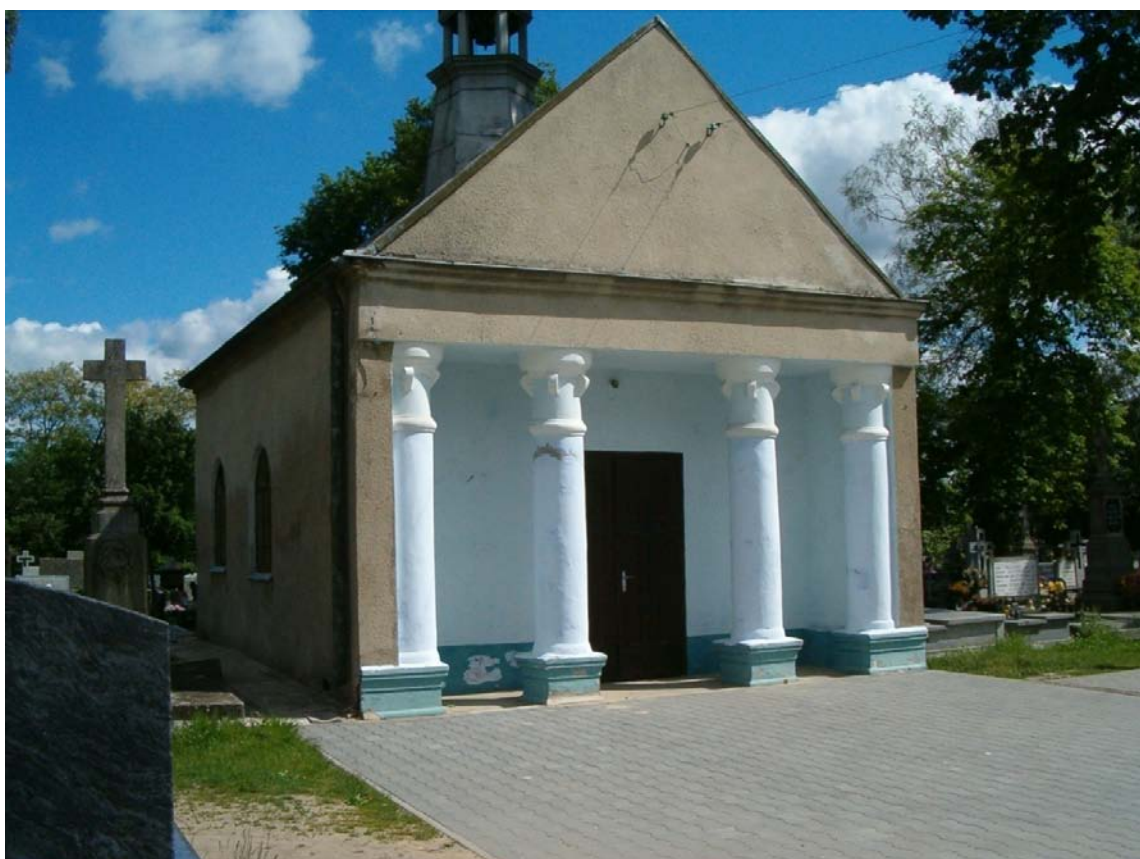

Zabytki gminy Sulejów

Zabytki gminy Sulejów

Działanie 2

Kreowanie poczucia tożsamości regionalnej

Kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej z całą pewnością wpłynie na zacieśnianie więzi społeczności lokalnej i poczucia własnej wartości. Gmina Sulejów na kanwie bogatej historii i tradycji może kultywować swoje walory niematerialne i wartości materialne.

Zadania

- **Opracowanie zbioru legend.**

Cennym dziedzictwem kultury niematerialnej omawianego obszaru są legendy związane z Opactwem Cystersów w Sulejowie na Podklasztorzu. Znane są cztery legendy o: dobrej wodzie, powstaniu kościoła, ukrytych skarbach i pająku trucicielu, które stały się symbolem regionu i powinny być przekazywane kolejnym pokoleniom w postaci wydanego zbioru legend.

Legendy Związane z Opactwem Cystersów w Sulejowie - Podklasztorze

- **Organizacja historycznego festynu rodzinnego.**

Na terenie opactwa w Sulejowie na Podklasztorzu organizowany jest festyn rodzinny - średniowieczna biesiada, podczas której prezentowane są zwyczaje i zajęcia z czasów średniowiecza. W ramach festynu organizowane są rekonstrukcje historyczne cieszące się bardzo dużym powodzeniem w ostatnim czasie. Ten rodzaj imprezy powinien być w dalszym ciągu podtrzymywany i promowany, prowadzi bowiem do propagowania historii regionu.

Sulejów Podklasztorze - miejsce organizacji rekonstrukcji historycznych

- **Promocja imprez o charakterze kulturowym**

Organizacja imprez kulturowo – folklorystycznych, takich jak: Majówka, Noc Świętojańska, Dożynki Powiatowe, Dni Sulejowa, koncerty w kościołach i Opactwie Cystersów, Średniowieczna Biesiada Rodzinna na Podklasztorzu, powoduje zwiększenie identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu. Udziały w nich twórców i artystów z terenu gminy powodują rozwój rzemiosła ludowego i wzmocnienie podregionu etnograficznego. Odbywające się imprezy powinny być silnie promowane na terenie gminy, województwa i kraju.

Imprezy kulturalne na terenie gminy

- **Wykreowanie pamiątek regionalnych**

Gmina Sulejów posiada obecnie maskotkę Sulejowa w postaci „rycerskiej tarczy”, która promuje obszar i przypomina o długiej historii Sulejowa, jednej z najstarszych osad nad Pilicą i nawiązuje do rycerskich powiązań.

Należy nadal poszukiwać kolejnych inspiracji tworzenia lokalnych pamiątek, np. romańskich detali architektonicznych, czy figurek cystersów rzeźbionych w lokalnym wapieniu.

„Rycerska tarcza” - pamiątka lokalna

- **Wpisanie specjałów lokalnych na Ministerialną listę krajowych produktów regionalnych i promocja specjałów regionalnych**

Produkty regionalne decydują o kolorycie, odrębności i specyfice wyodrębnionego obszaru, stanowiąc jego bogactwo kultury kulinarnej. Dlatego nadal należy kreować regionalne specjały, np. piwo cysterskie, czy gołąbki opackie, przy czym nazwy tych produktów powinny nawiązywać do charakteru legend.

Zakłada się wpisanie na listę produktów regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi bułki opackiej wypiekanej przez lokalną piekarnię.

Jarmark z udziałem twórców ludowych z terenu gminy

- **Realizacja projektu „Kalejdoskop Europejski” z powstaniem centrum kulturowego „Romanica” w Sulejowie**

Zakłada się powstanie centrum o charakterze kulturowym, które będzie skupiało wydarzenia promocyjne, imprezy kulturowe, spotkania seminaryjne, wystawiennicze, pokazowe mające na celu edukację regionalną mieszkańców i promowanie bogatej historii i kultury gminy Sulejów.

- **Edukacja regionalna mieszkańców**

Zachowanie i propagowanie dziedzictwa winno odbywać się przy współudziale społeczności lokalnej. Dlatego trzeba podjąć działania w celu propagowania wiedzy

o zabytkach i zasadach ochrony. Należy umacniać w mieszkańcach gminy poczucie tożsamości poprzez identyfikowanie specyfiki i odrębności lokalnej. Szczególną uwagę należy zwrócić na edukację w zakresie dziedzictwa kulturowego począwszy od szkół, gdzie dzieci i młodzież trzeba zachęcać do poznawania historii swojego najbliższego miejsca zamieszkania. Kolejną ważną grupą, do której należy kierować te działania, są właściciele i użytkownicy zabytków.

Edukacja regionalna mieszkańców pozwoli na utrzymywanie obiektów zabytkowych w tak dobrym stanie

Działanie 3

Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory krajobrazowe i historię obszaru

Rozwój turystyki w oparciu o zabytki pozwoli na ożywienie omawianego obszaru, zwiększy miejsca pracy i wpłynie na rozwój gospodarczy gminy. W obecnych procedurach wykorzystanie zabytków na potrzeby turystyczne, edukacyjne i społeczne jest wymogiem w staraniu się o dotacje finansowe.

Zadania

- **Wykreowanie markowego produktu „Sulejów spotkanie z historią, tradycją i kulturą”**

„Sulejów spotkanie z historią, tradycją i kulturą” - produkt turystyczny dający szansę rozwoju, ożywienia i odnowy obiektów zabytkowych i ich wykorzystania na cele turystyczne.

Wykreowanie produktu turystycznego opartego na wartościach materialnych i niematerialnych Sulejowa

- **Ochrona stacji kolei wąskotorowej i ich wykorzystanie na cele turystyczne poprzez utworzenie szlaku kulturowego sulejowskiej wąskotorówki**

Stacje kolei wąskotorowej wyróżniające się w krajobrazie gminy powinny zostać wykorzystane do utworzenia na ich kanwie szlaku sulejowskiej wąskotorówki.

Uszczyń stacja kolejki do przeznaczenia na cele turystyczne

- **Współpraca z organizacjami dająca szansę odnowy zabytków na Szlaku Cysterskim i Romańskim**

Krzyżowanie się dwóch europejskich szlaków kulturowych stwarza możliwości współpracy z organizacjami działającymi w tym zakresie i jednocześnie nowe możliwości ożywienia obszarów, podniesienia ich prestiżu i rewaloryzacji. Wymiana doświadczeń powinna sprzyjać wykorzystaniu sprawnych rozwiązań, odejmowaniu wspólnych starań w pozyskiwaniu środków finansowych.

Romański kościół na szlaku Cysterskim i Romańskim

Opactwo Cystersów

- **Budowa osady średniowiecznej przy Opactwie Cystersów w Sulejowie**

Projekt ten nawiązuje do średniowiecznych tradycji. Należy opracować koncepcję osady zaakceptowanej przez WKZ, m. in. odtwarzanie browaru, warsztatów rzemieślniczych, gdzie można by było wybijać średniowieczne monety.

Budowa średniowiecznej osady w Sulejowie na Podklasztorzu

WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW WYŻSZEGO RZĘDU

Rekomendacje do Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami wynikające z opracowanego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sulejów

Wnioskuje się o uwzględnienie w opracowywanym Wojewódzkim Programie Opieki na Zabytkami na lata 2012-2015:

- rewitalizacji Sulejowa,
- rozwoju turystyki pielgrzymkowej w oparciu o cenne obiekty sakralne, z uwzględnieniem zabytkowych kościołów i kapliczek,
- wykreowania markowego produktu: Sulejów, spotkanie z historią, tradycja i kulturą,
- budowy osady średniowiecznej w Sulejowie na Podkasztorzu,
- budowy skansenu Wapiennik,
- uwzględnienie w ubieganiu się o wpis na listę dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej zabytkowych parków i ogrodów przeznaczonych do rewaloryzacji (park w Łęczynie),
- uwzględnienia imprez kulturowych o charakterze ponadlokalnym, m.in. historycznego festynu rodzinnego,
- ochrony stacji kolei wąskotorowej i ich wykorzystanie na cele turystyczne poprzez utworzenie szlaku kulturowego sulejowskiej wąskotorówki,
- propozycji wpisania na listę produktów regionalnych bułki opackiej,
- propozycji opracowania zbioru legend.

MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SULEJÓW

DOFINANSOWANIE Z MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO Z PROGRAMU „DZIEDZICTWO KULTUROWE”:

Dotacje z MKiDN można otrzymać w ramach następujących priorytetów Programu „Dziedzictwo Kulturowe”:

- **PRIORYTET 1**
OCHRONA ZABYTKÓW
- **PRIORYTET 2**
WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH
- **PRIORYTET 3**
KULTURA LUDOWA
- **PRIORYTET 5**
OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

W ramach poszczególnych priorytetów dofinansowywane są projekty przeznaczone na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, rozwój instytucji muzealnych, ochronę zabytków archeologicznych, tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego oraz na ochronę zabytkowych cmentarzy. Priorytety ulegają zmianie w poszczególnych latach. W ostatnim czasie zaczęto dostrzegać potrzebę dotowania zabytków archeologicznych i kultury ludowej oraz zabytkowych cmentarzy.

Największe dotacje zostają przekazane na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, a najmniejsze na tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego.

Beneficjentami mogą być wyłącznie podmioty prawa polskiego – właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego, inne jednostki organizacyjne, takie jak: samorządowe jednostki kultury, kościoły, związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe.

Wysokość udzielanego dofinansowania wynosi do 50 % nakładów koniecznych określonych w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku .

Minimalna wnioskowana kwota dotacji wynosi:

- 25 000 zł na zabezpieczenia przeciwwłamaniowe i przeciwpożarowe;
- 75 000 zł w pozostałych przypadkach.

Beneficjent może złożyć do poszczególnego priorytetu maksymalnie 3 wnioski w jednym roku, a realizacja projektowanych zadań może odbywać się wyłącznie w ciągu roku, w którym dotacja została przyznana. Refundacja dotyczy kosztów poniesionych w ciągu trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Ocena wniosku obejmuje:

- ocenę wartości merytorycznej - maksymalnie można uzyskać 60 pkt.
Najwyżej punktowana jest konieczność przeprowadzenia prac wynikających ze stanu technicznego zabytku - 30 pkt, czas powstania, wartość historyczna, artystyczna, naukowa - 20 pkt, figurowanie na liście UNESCO - 5 pkt, uznanie za pomnik historii - 5 pkt;
- ocenę wartości społecznych - maksymalnie 20 pkt za publiczną funkcję zabytku;
- ocenę wartości organizacyjnej, maksymalnie 20 pkt, w tym 10 pkt za profesjonalne przygotowanie aplikacji, 10 pkt za procentowy udział wkładu własnego lub środków pozyskanych z innych źródeł.

DOFINANSOWANIE W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO 2007 - 2013

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, wspierane są działania mające na celu m. in. ochronę środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego.

- Priorytet XII (XI) - Kultura i dziedzictwo kulturowe;
- Działanie 12.1 (11.1) Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym.

Z omawianych dotacji mogą korzystać wyłącznie duże projekty o charakterze ponadregionalnym przekraczające wartość 20 mln zł, a w niektórych przypadkach 4 mln zł.

Beneficjentami omawianych możliwości finansowania mogą być osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, osoby prawne i jednostki organizacyjne związków wyznaniowych i kościołów mające siedzibę lub zameldowane na obszarze Lokalnych Grup Działania.

Wartość dofinansowania wynosi od 4,5 tys. zł do 25 tys. zł i nie więcej niż 100 tys. zł dla jednego beneficjenta w całym okresie realizacji programu.

Poziom dofinansowania nie może przekroczyć 70% kosztów kwalifikowanych.

DOFINANSOWANIE Z NARODOWEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków opracowuje co 4 lata listę preferencyjną zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, w celu finansowania prac z zakresu rewaloryzacji założeń zieleni (parków, cmentarzy). Obecna lista została sporządzona w 2009 roku. W celu kandydowania obszarów do zamieszczenia na w/w liście potrzebna jest akceptacja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, za którego pośrednictwem następuje zgłoszenie.

DOFINANSOWANIE W RAMACH REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO NA LATA 2007-2013

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013

Podział środków w ramach funduszy strukturalnych na lata 2007-2013 został sędowany na każde województwo poprzez Regionalny Program Operacyjny. Dofinansowane projekty są to kluczowe dla regionu inwestycje o charakterze wielkoskalowym. Inwestycje muszą być ujęte w Lokalnym Programie Rewitalizacji lub Zintegrowanym Programie Rozwoju Lokalnego i wykazywać wpływ na rozwój regionu oraz ożywienie społeczno - gospodarcze terenów zdegradowanych.

Finansowanie zadań RPO dla województwa łódzkiego jest możliwe w ramach dwóch osi priorytetowych.

- **Oś priorytetowa V: Infrastruktura społeczna** - dla projektów mających na celu kształtowanie i rozwijanie tożsamości kulturowej regionu w ramach:

Działania V. 4 Infrastruktura kultury

W ramach w/w działania dofinansowywane są projekty dotyczące rewaloryzacji i remontów, zabezpieczenia przeciwpożarowe, przeciwwłamaniowe oraz na wypadek zagrożeń obiektów i obszarów zabytkowych wykorzystywanych na funkcje kulturalne. Dotowane są również działania promocyjne produktów regionalnych, przygotowanie programów, digitalizacje udostępnianej bazy zasobów dziedzictwa kulturowego.

Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, związki i stowarzyszenia, organy administracji rządowej, instytucje kultury, wyższe szkoły artystyczne, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy.

Maksymalne dofinansowanie projektów z EFRR wynosi 85% wydatków. Dla projektów objętych pomocą publiczną dotacja unijna wynosi do 50% wartości w przypadku, gdy pozostałe 50% zostanie dotowane z budżetu państwa.

Dotacja dla projektów dotyczących zabezpieczeń obiektów zabytkowych przed zniszczeniami i kradzieżami wartości do 4 mln zł. Kwota dofinansowania dla pozostałych projektów została określona do 20 mln zł.

- **Oś priorytetowa VI: Odnowa obszarów miejskich** - w ramach omawianego działania dofinansowywane są projekty z zakresu rewitalizacji i rewaloryzacji terenów przemysłowych i powojkowych w ramach:

Działania VI. 1 Rewitalizacja obszarów problemowych

Projekty składane w działaniu VI.1 dotyczą rewitalizacji, rewaloryzacji i remontów zdegradowanych obszarów przemysłowych, powojkowych, mieszkaniowych oraz terenów zieleni historycznych struktur miejskich.

Należy podkreślić, że przy ocenie projektów punktowane jest m.in. uwzględnienie zadania w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami dla województwa łódzkiego, wpisanie obiektu i obszaru do rejestru zabytków, ustanowienie parku kulturowego.

Beneficjentami mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS, przedsiębiorcy.

Dofinansowanie z EFRR wynosi 85% wydatków. Dla projektów objętych pomocą publiczną, dotacja unijna wynosi do 50% wartości w przypadku, gdy pozostałe 50% dotowane jest z budżetu państwa.

Nie została określona minimalna ani maksymalna wartość projektów ani minimalna i maksymalna kwota wsparcia.

DOTACJE Z DEPARTAMENTU FUNDUSZU ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO W RAMACH EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU ORIENTACJI I GWARANCJI ROLNEJ

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007- 2013

Uzyskane środki są przeznaczone na inwestycje mające na celu podniesienie atrakcyjności turystycznej gmin poprzez budowę, rewaloryzację oraz remonty wartościowych obiektów na ich terenie.

Oś 3 - Działanie Odnowa i Rozwój Wsi

Dotowane są projekty umożliwiające rozwój tożsamości regionalnej poszczególnych obszarów wiejskich, miejsko - wiejskich oraz miejskich powiązanych funkcjonalnie z obszarami wiejskimi z wyłączeniem miast powyżej 5 tys. mieszkańców. Pomoc finansowa udzielana jest na remonty obiektów pełniących funkcje publiczne, kulturalne i społeczne, propagowanie regionalnego dziedzictwa, kształtowania przestrzeni publicznej.

Beneficjentami są osoby prawne, gminy, instytucje kultury, kościoły, związki wyznaniowe, organizacja pozarządowe pożytku publicznego.

Maksymalna wysokość dofinansowania dla jednej miejscowości wynosi 500 000 zł w okresie realizacji programu. Wielkość dotacji wynosi od 25 000 zł, przy maksymalnej 75% wysokości kosztów.

Oś 4 - Program Leader

Celem omawianego programu jest budowa kapitału społecznego i wdrażanie lokalnych projektów poprzez inicjatywy Lokalnych Grupy Działania opracowujących Lokalne Strategie Rozwoju. Dofinansowywane projekty dotyczą zasobów przyrodniczych, kultywowania tradycji regionalnych, rewaloryzacji obiektów zabytkowych.

DOFINANSOWANIE Z BUDŻETU WŁASNEGO URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO W ŁODZI

Urząd Marszałkowski w Łodzi podjął działania w celu ratowania zabytków, uruchamiając od 2008 roku środki na rewaloryzację obiektów i obszarów zabytkowych.

Sejmik Województwa Łódzkiego dnia 12 stycznia 2010 r. uchwałą nr L/1463/10 przyjął Regulamin określający zasady, tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa. W myśl § 2 w/w uchwały dotację celową można uzyskać w celu wykonania opracowań projektowych i badawczych, przeprowadzenia prac konserwatorskich zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznym zdefiniowanych w art. 6 ust. 1 pkt. 1, 2, 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. Ponadto obiekt lub obszar, zgodnie z w/w ustawą, musi być wpisany do rejestru zabytków, posiadać duże znaczenie dla dziedzictwa, znajdować się w granicach administracyjnych województwa łódzkiego i być udostępniany społeczeństwu.

Beneficjentami mogą być właściciele i użytkownicy zabytków. Wysokość przyznawanych dotacji stanowi do 50% ogółu nakładów. W przypadku obiektów o wyjątkowych wartościach zabytkowych bądź wymagających podjęcia natychmiastowych prac naprawczych dotacja może wynosić do 100% nakładów.

Udzielenie dotacji wymaga złożenia wniosku i spełnienia w/w wymogów formalnych. Następnie podlega opinii Komisji i jest rozpatrywane przez Sejmik Województwa Łódzkiego.

DOTACJE Z BUDŻETU WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków zgodnie z art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku udziela dotacji na prace konserwatorskie obiektów wpisanych do rejestru WKZ. Regulaminie przyznawania dotacji stanowi, że mogą być dotowane prace w celu zachowania i ochrony materialnego dziedzictwa. Wojewódzki Konserwator Zabytków przyznaje środki na prace rewitalizacyjne i zabezpieczeniowe zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnymi wywozami za granicę. Dotowane zabytki winny pełnić funkcje publiczną.

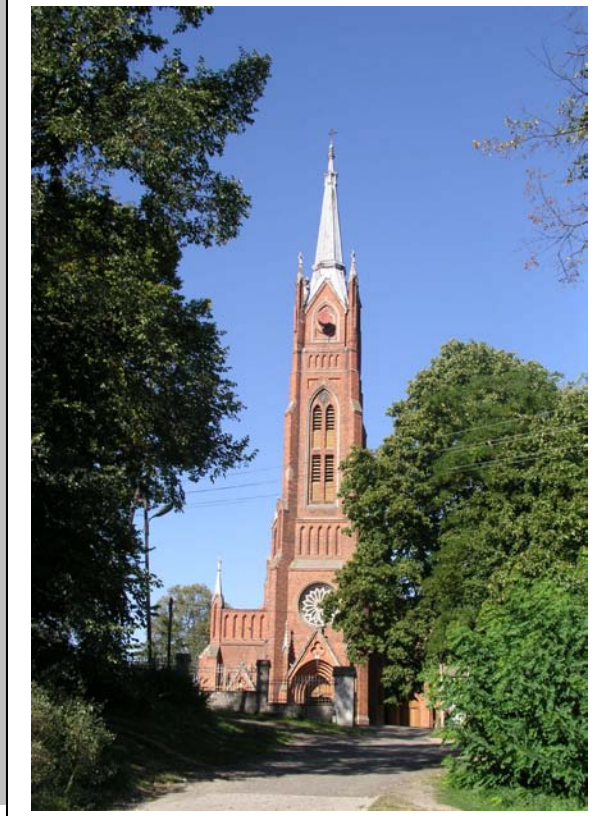
Beneficjentami dotacji, podobnie jak w przypadku środków pozyskiwanych z Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi, mogą być właściciele i użytkownicy zabytków. Również ich wysokość wysokości do 50% nakładów, a gdy zabytek posiada wyjątkową wartość lub jego stan wymaga podjęcia natychmiastowych prac dotacja może osiągnąć do 100%.

Komisja oceniając wniosek uwzględnia: stan zabytku, wartość i czas powstania, uznanie za pomnik historii, rzetelność realizacji zadań, wysokość środków własnych oraz pozyskanych z innych źródeł.

Ostateczną decyzję przydziału środków podejmuje Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków.

DOTACJE Z WOJEWÓDZKIEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

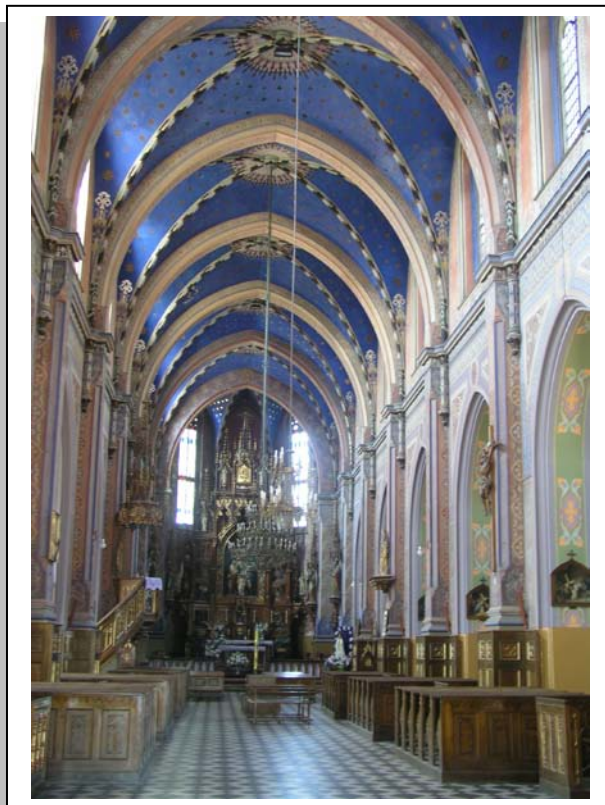
Ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przyznawane są dotacje na projekty z zakresu ochrony dziedzictwa. Środki przeznaczone są na przeprowadzanie rewaloryzacji założeń zieleni, wykonanie prac leczniczo-pielęgnacyjnych drzew w zabytkowych alejach oraz starodrzewów na terenach gmin.

Sulejów - neogotycki kościół p w. św. Floriana

Sulejów – budynek dawnej plebani

Sulejów – wnętrze neogotyckiego kościoła

Sulejów – rynek budynek straży przed remontem

Sulejów – wapiennik „Wiktor”